

บทที่ 2

อุตสาหกรรมการเลี้ยงไก่เนื้อในประเทศไทย

2.1 ความเป็นมาของการเลี้ยงไก่

เดิมมนุษย์นำไก่ป่ามาบริโภคเป็นอาหาร เมื่อเหลือจากการบริโภคก็นำมาเลี้ยง และคัดพันธุ์ไว้ผสม เลี้ยงไว้จนคุ้นเคยกับคนเลี้ยง เรียกได้ว่าไก่ป่าเป็นต้นตระกูลของไก่พื้นเมืองหรือเรียกกันว่า “ไก่บ้าน” นักวิทยาศาสตร์ได้สันนิษฐานว่าการนำไก่มาเลี้ยงตามบ้านเริ่มต้นขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แถบลุ่มแม่น้ำโขง เมื่อประมาณ 8,000 ปี มาแล้ว จากนั้นการเลี้ยงไก่ได้กระจายตัวไปยังภูมิภาคอื่นๆ แต่ทั้งนี้มนุษย์เริ่มนำไก่มาเลี้ยงก่อนข้างช้ากว่าสัตว์ประเภทอื่นๆ เช่น หมู วัว แกะ เป็นต้น¹

การเลี้ยงไก่ในประเทศไทย แต่เดิมเป็นการเลี้ยงแบบไก่ใต้ถุนบ้าน ไก่ที่เลี้ยงเป็นพันธุ์ไก่อุซึ่งเป็นต้นกำเนิดของไก่ชน นอกจากนี้ยังมีไก่พันธุ์ตะเภา ไก่เบตง ไก่ดำ ไก่แจ้ เป็นต้น ชาวบ้านมักเลี้ยงไก่ไว้ใต้ถุนบ้าน การเลี้ยงเป็นแบบให้ไก่หากินเอง ตอนเย็นชาวบ้านจึงจะโปรยข้าวเปลือกให้กินบ้าง ไม่มีระบบการควบคุมโรคและการให้อาหารที่ถูกต้อง เมื่อถึงฤดูฝนหรือบางช่วงเกิดโรคนิวคาสเซิล โรคคอตีบเสียงอึกเสบ โรคฝีดาษไก่ เป็นต้น ไก่ที่เลี้ยงไว้ จึงล้มตายเป็นจำนวนมาก

ความสนใจเลี้ยงไก่เชิงพาณิชย์ในประเทศไทยเริ่มขึ้นในปี 2467 เมื่อหม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร จัดตั้งฟาร์มบางเบิดที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยเป็นผู้ริเริ่มส่งไก่พันธุ์เล็กฮอร์น (leghorn) เข้ามาเลี้ยงในระบบที่ทันสมัย บุคคลสำคัญอีกท่านหนึ่ง คือ หลวงสุวรรณวาจกกสิกิจ (ศาสตราจารย์ ดร. ทองดี เรศานนท์) ซึ่งได้รับการยกย่องนับถือว่าเป็นบิดาแห่งไก่ของไทย ได้รับการสนับสนุนในเรื่องการเลี้ยงไก่จากหม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร จากนั้นในปี 2484 หลวงสุวรรณฯ และข้าราชการกรมปศุสัตว์ได้ทดลองเลี้ยงไก่พันธุ์ต่างๆ ที่แผนกสัตว์เล็กบางเขน แต่เมื่อมีไก่เต็มโรงเรือนและมีการประกวดไข่คอกอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรก ก็ได้เกิดสงครามมหาเอเชียบูรพาในเดือนธันวาคม 2484 ทำให้งานต้องชะงักลง ภายหลังสงครามมหาเอเชียบูรพาสงบลงในปี 2488

---

¹บุทศศักดิ์ ฅณาสวัสดิ์, “เปิดตำนานเลี้ยงไก่โลก,” วารสารส่งเสริมการลงทุน 12, 8 (สิงหาคม 2544): 19.

ต่อมาในปี 2489 หลวงสุวรรณฯ ได้รับการแต่งตั้งเป็นอธิการบดี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และได้เริ่มงานเลี้ยงไก่อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งในขณะนั้นอาชีพการเลี้ยงไก่เริ่มได้รับการสนใจจากประชาชนมากขึ้น แต่ยังคงมีปัญหาสำคัญที่ประชาชนไม่สนใจเลี้ยงไก่ในประเทศไทยมากนัก เนื่องจากเกิดโรคนิวคาสเซิลครั้งใหญ่ ทำให้ไก่ในกรุงเทพมหานครตายแทบทั้งหมด แม้แต่ไก่ที่เลี้ยงโดยหลวงสุวรรณฯ เองก็ตายด้วยโรคระบาดมากถึง 80% ทำให้คนไทยเข็ดหลาบกับการเลี้ยงไก่ไปนานหลายปี จนกระทั่งถึงปี 2492 มีการนำเอาพันธุ์ไก่จากสหรัฐอเมริกา เข้ามา จึงมีการเริ่มเลี้ยงไก่อีกครั้งหลังจากหยุดชะงักเพราะโรคระบาดมานาน เนื่องจากรัฐบาลในยุคนั้น คือ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ส่งเสริมการเลี้ยงไก่แผนใหม่ด้วยการส่งพ่อพันธุ์แม่พันธุ์เข้ามาทดแทนไก่พื้นเมือง โดยไก่พันธุ์ใหม่ที่น่าเข้ามาเลี้ยง คือ พันธุ์เล็กฮอน (leghorn) และพันธุ์โร้ด ไอแลนด์แดง (Rhode Island Red) จากสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นไก่ที่มีสายเลือดพันธุ์ดี ให้ไข่ดกและฟองโตกว่าเดิม นอกจากนี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังได้จัดตั้งกองทุนสนับสนุนการเลี้ยงไก่ โดยให้เงินอุดหนุนและได้ก่อตั้งสมาคมส่งเสริมการเลี้ยงไก่และสนับสนุนการออกหนังสือสาส์นไก่ด้วย²

แต่เดิมการเลี้ยงไก่ของไทยเน้นการเลี้ยงไก่ไข่ ต่อมาในปี 2500 ได้เริ่มมีการเลี้ยงไก่เนื้อขึ้นในประเทศไทย แต่ไม่ค่อยได้รับความนิยมนัก กระทั่งในปี 2510 บริษัทเจริญโภคภัณฑ์ ได้ร่วมมือกับบริษัทอาร์เบอร์ เอเคอร์ ผู้เพาะพันธุ์ไก่รายใหญ่ของสหรัฐอเมริกา ได้จัดตั้งบริษัทอาร์เบอร์ เอเคอร์ (ประเทศไทย) จำกัด นำเข้าพันธุ์ไก่จากสหรัฐอเมริกา และนำมาขยายพันธุ์ ผสมพันธุ์ และจัดตั้งโรงงานฆ่าสัตว์ นอกจากนี้ยังนำเอาวิชาการด้านโรงเรือน การป้องกันโรค และการจัดการเข้ามาในประเทศไทยด้วย หลังจากนั้นเริ่มมีบริษัทรายใหญ่ของโลกรายอื่นๆ เข้ามาลงทุนในประเทศไทย ทั้งบริษัทของญี่ปุ่นและบริษัทของสหรัฐอเมริกา ในช่วงแรกประเทศไทยต้องนำเข้าไก่พันธุ์จากบริษัทของยุโรปและสหรัฐอเมริกา แต่ในปัจจุบันบางบริษัทสามารถผลิตไก่พันธุ์ได้เองระดับหนึ่ง โดยเป็นสายพันธุ์จากต่างประเทศที่นำมาปรับปรุงพันธุ์ให้มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในประเทศไทย ทั้งนี้ ไก่พันธุ์ส่วนใหญ่ได้มาจากสหรัฐอเมริกา เนื่องจากเป็นประเทศที่ก้าวหน้าในด้านการพัฒนาพันธุ์ไก่ ทำให้มีเนื้อมากและอัตราแลกเนื้อสูง พันธุ์ที่นำเข้ามาจากต่างประเทศจะใช้เวลาเลี้ยงเพียง 45-55 วัน เทียบกับพันธุ์พื้นเมืองที่ต้องใช้เวลานานถึง 120-180 วัน³

²บุทศศักดิ์ คณาสวัสดิ์, “จากไก่บ้านสู่การส่งออก,” วารสารส่งเสริมการลงทุน 12, 8 (สิงหาคม 2544): 23-24.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 24-25.

ในปี 2515 ประเทศไทยเริ่มส่งออกเนื้อไก่ไปยังต่างประเทศ โดยมีปริมาณส่งออก 163 ตัน มูลค่าเพียง 3 ล้านบาท จากนั้นมูลค่าการส่งออกได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จนปัจจุบันเนื้อไคนับเป็นสินค้าส่งออกสำคัญของประเทศอย่างหนึ่งและประเทศไทยได้กลายเป็นประเทศส่งออกเนื้อไก่อันดับสำคัญของโลก⁴

การเลี้ยงไก่เนื้อในประเทศไทยแบ่งตามขนาดและลักษณะการเลี้ยงได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้⁵

ประเภทแรก การเลี้ยงไก่แบบพื้นบ้าน เกษตรกรในพื้นที่ชนบทส่วนใหญ่นิยมเลี้ยงไก่พื้นเมือง ไว้บริโภคในครัวเรือน หากมีไก่อมากเกินความต้องการบริโภคก็จะนำไปขายเป็นรายได้เสริม

ประเภทที่สอง การเลี้ยงไก่แบบกึ่งอุตสาหกรรม เกษตรกรเลี้ยงไก่เป็นอาชีพเสริม ขนาดฟาร์มประมาณ 100-1,000 ตัว แหล่งของการผลิตกระจายอยู่ทั่วประเทศตามแหล่งชุมชนที่มีความนิยมบริโภคไก่ประเภทนั้นๆ พันธุ์ไก่ที่เกษตรกรนิยมเลี้ยงได้แก่ พันธุ์ไก่อดำ ไก่พื้นเมือง ลูกผสม และไก่กระทง เป็นต้น

ประเภทที่สาม การเลี้ยงไก่แบบอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงแบบครบวงจร โดยมีบริษัทใหญ่ๆ เข้ามาดำเนินธุรกิจตั้งแต่การจัดหาพันธุ์ไก่ การเลี้ยง อาหารและยาสัตว์ การรับซื้อไก่เพื่อนำเข้าโรงฆ่า การแปรรูปเนื้อไก่ ตลอดจนธุรกิจการส่งออกเนื้อไก่แช่แข็ง

ทั้งนี้ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยเน้นศึกษาการเลี้ยงไก่เนื้อแบบอุตสาหกรรมเป็นสำคัญ ขณะเดียวกันยังคงคำนึงถึงการเลี้ยงไก่แบบกึ่งอุตสาหกรรม การเลี้ยงไก่แบบพื้นบ้าน โดยเฉพาะการเลี้ยงไก่แบบพื้นบ้าน ซึ่งรวมถึงการเลี้ยงสัตว์ปีกเพื่อการสันตนาการ อย่างกรณีการเลี้ยงไก่ชน และการเลี้ยงสัตว์ปีกอื่นที่เกี่ยวข้อง อย่างกรณีของเป็ดไล่ทุ่ง มาพิจารณาประกอบด้วย

⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 25.

⁵ธานี ภาคอุทัย และวิภาวรรณ ปาณะพล, การผลิตและการตลาดไก่เนื้อ : สถานภาพและแนวโน้มขยาย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2539), หน้า 3.

2.2 อุตสาหกรรมการเลี้ยงไก่เนื้อในประเทศไทย

เพื่อให้เกิดความเข้าใจชัดเจนในระบบอุตสาหกรรมการเลี้ยงไก่เนื้อในประเทศไทย ผู้วิจัยจึงขอจำแนกการนำเสนอเป็น 2 ภาคส่วน โดยส่วนแรกเป็นภาคการผลิต โดยจะกล่าวถึง ฟาร์มเลี้ยงไก่ อาหารและยาสัตว์ โรงฆ่าชำแหละสัตว์ปีก รวมตลอดถึงการขนส่ง ซึ่งจะครอบคลุมทุกห่วงโซ่การผลิต ส่วนที่สองเป็นภาคการตลาด โดยจะกล่าวถึงอุตสาหกรรมการเลี้ยงไก่เนื้อเพื่อการบริโภคภายในประเทศ และเพื่อการส่งออก

2.2.1 ภาคการผลิต

2.2.1.1 ฟาร์มเลี้ยงไก่

2.2.1.1.1 ประเภทการเลี้ยงไก่

การเลี้ยงไก่เนื้อสามารถแบ่งประเภทของการเลี้ยงได้ 3 ประเภท ดังนี้

(1) ฟาร์มเลี้ยงไก่เนื้อของบริษัทขนาดใหญ่

ประเทศไทยมีผู้ประกอบการรายใหญ่ในธุรกิจไก่เนื้อหลายราย เช่น เครือเจริญโภคภัณฑ์ เครือสหฟาร์ม เครือแหลมทองสหการ เครือเซ็นทาโก เครือศรีไทย เป็นต้น บริษัทเหล่านี้จะดำเนินธุรกิจอย่างครบวงจรตั้งแต่การวิจัยพัฒนาสายพันธุ์ไก่ เพาะพันธุ์ลูกไก่เนื้อ ผลิตอาหารสัตว์ ยาสัตว์ มีโรงฆ่าและแปรรูปเนื้อไก่ ตลอดจนดำเนินการส่งออกเนื้อไก่แช่แข็งและผลิตภัณฑ์ บริษัทขนาดใหญ่เหล่านี้ นอกจากมีฟาร์มเลี้ยงไก่เนื้อของตนเองแล้ว ยังมีการทำสัญญาผูกพันให้เกษตรกรผู้เลี้ยงรายย่อยเลี้ยงไก่ให้ด้วย โดยวิธีประกันราคาและการจ้างเลี้ยง⁶

(2) ผู้เลี้ยงไก่เนื้อที่มีสัญญาผูกพันกับบริษัทหรือตัวแทนบริษัทขายอาหารสัตว์

การทำสัญญาผูกพันระหว่างบริษัทกับผู้เลี้ยง เป็นการทำสัญญาด้านผลผลิต (Contract Production) ซึ่งจะมีผลประโยชน์ต่อคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย กล่าวคือ ฝ่ายผู้เลี้ยงจะได้รับความช่วยเหลือด้านเงินทุนเพิ่มขึ้น ทำให้มีศักยภาพในการขยายการผลิต มีตลาดที่แน่นอนรองรับผลผลิต ลดความเสี่ยงความไม่แน่นอนของตลาด และได้รับวิชาการรวมถึงเทคนิคการเลี้ยงที่ทันสมัย ซึ่งอาจช่วยลดต้นทุนการผลิตลงได้ ส่วนฝ่ายบริษัท ซึ่งเป็นบริษัทขนาดใหญ่ ดำเนินธุรกิจครบวงจร โดยเฉพาะในส่วนของบริษัทผลิตอาหารสัตว์ ย่อมขายอาหารสัตว์ได้มากขึ้น เนื่องจาก

---

⁶ ยุทธศักดิ์ คณาสวัสดิ์, “อุตสาหกรรมการเลี้ยงไก่เนื้อในประเทศไทย,” วารสารส่งเสริมการลงทุน 12, 8 (สิงหาคม 2544): 31-32.

อาหารสัตว์เป็นปัจจัยการผลิตถึงร้อยละ 70 ของปัจจัยการผลิตทั้งหมด และได้รับผลผลิตเนื้อไก่ที่แน่นอน เพื่อป้อนสู่โรงฆ่าสัตว์และแปรรูป นำเนื้อไก่และผลิตภัณฑ์ขายภายในประเทศและส่งออก ทั้งนี้ บริษัทเป็นแหล่งอุปทานของปัจจัยการผลิต ขณะเดียวกันก็เป็นผู้ซื้อผลผลิต⁷

การเลี้ยงไก่เนื้อโดยมีสัญญาผูกพันกับบริษัท จำแนกย่อยได้ 2 ประเภท ดังนี้

ก. ผู้เลี้ยงไก่เนื้อประเภทประกันราคา (Contract Farming)

การประกันราคาไก่มีมาตั้งแต่เมื่อประมาณ ปี 2514 ในรูปแบบของการตกลงราคากันไว้ล่วงหน้า ระหว่างผู้เลี้ยงกับผู้ซื้อก่อนที่จะเลี้ยงไก่ในแต่ละรุ่น⁸ การเลี้ยงไก่แบบประกันราคานี้ ผู้เลี้ยงเป็นผู้ลงทุนในการสร้างโรงเรือน อุปกรณ์ค่าจ้าง แรงงาน และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ส่วนลูกไก่อาหารสัตว์และยาสัตว์ เกษตรกรจะทำสัญญาราคาซื้อปัจจัยการผลิตเป็นลายลักษณ์อักษรกับบริษัทหรือตัวแทน รวมตลอดถึงการตกลงราคาขายไก่ไว้เป็นการล่วงหน้า สำหรับปริมาณการเลี้ยงไก่เนื้อแต่ละรุ่นนั้น บริษัทหรือตัวแทนจะเป็นผู้กำหนด ซึ่งทำให้ขาดอิสระในการขายการผลิตเพื่อเพิ่มรายได้ แต่ผู้เลี้ยงประเภทนี้ไม่ต้องรับภาระการเลี้ยง เมื่อราคาลูกไก่หรือราคาอาหารสัตว์สูงขึ้น รวมทั้งลดความเสี่ยงทางด้านการตลาดในกรณีราคาไก่เนื้อในท้องตลาดต่ำ อย่างไรก็ตาม ผู้เลี้ยงไก่ประเภทนี้จะมีกำไรไม่มากนัก เพราะมีการตกลงในเรื่องปริมาณราคาซื้อขายกันไว้ล่วงหน้าและเป็นราคาในระดับที่ไม่สูงหรือต่ำจนเกินไป⁹ ซึ่งการเลี้ยงแบบนี้ เป็นการเฉลี่ยความเสี่ยงในเรื่องราคาระหว่างผู้เลี้ยงและบริษัท กล่าวคือ หากราคาตลาดต่ำกว่าราคาประกัน บริษัทจะเป็นฝ่ายเสียประโยชน์ แต่หากราคาตลาดสูงกว่าราคาประกัน ผู้เลี้ยงก็จะเสียประโยชน์¹⁰ ฉะนั้น จึงเห็นได้ว่าผู้เลี้ยงไก่ในระบบประกันราคา เลือกเลี้ยงไก่ในระบบนี้ เนื่องจาก มีหลักประกันที่แน่นอน มีความมั่นคงของรายได้ ไม่ต้องเสี่ยงกับการผันผวนของราคาไก่ และได้รับความสะดวกต่างๆ จากบริษัท เช่น ซื้อลูกไก่ได้จำนวนแน่นอนในราคาที่แน่นอน ได้รับความสะดวกจากบริษัทที่นำอาหารสัตว์

⁷ พุทธกาล รัชช, “โครงสร้างการผูกขาดของอุตสาหกรรมไก่เนื้อในเขตกรุงเทพมหานคร,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2524), หน้า 6.

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 41

⁹ ธานี ภาคอุทัย และวิภาวรรณ ปาณะพล, การผลิตและการตลาดไก่เนื้อ : สถานภาพและแนวโน้ม ใบบาย, หน้า 8-9.

¹⁰ พุทธกาล รัชช, “โครงสร้างการผูกขาดของอุตสาหกรรมไก่เนื้อในเขตกรุงเทพมหานคร,” หน้า 41.

ลูกไก่ มาส่งถึงฟาร์ม และสะดวกในการขายไก่ เนื่องจาก บริษัทมารับไก่จากฟาร์มนำเข้าโรงฆ่าสัตว์ ของตนเองโดยตรง

ข. ผู้เลี้ยงไก่ประเภทรับจ้าง (Contract Raiser)

ผู้เลี้ยงจะใช้เงินทุนของตนเองหรือกู้เงินมาลงทุนในการสร้างโรงเรือน อุปกรณ์ ค่าจ้างแรงงาน และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ส่วนค่าใช้จ่ายด้านลูกไก่ อาหารสัตว์และยาสัตว์ บริษัทหรือ ตัวแทนเป็นผู้ลงทุนทั้งหมด ตลอดจนเข้ามาช่วยเหลือทางการเงิน การจัดการและวิธีการเลี้ยงให้อีก ด้วย เมื่อไก่โตได้ขนาด บริษัทหรือตัวแทนจะเป็นผู้รับซื้อเพื่อส่ง โรงฆ่า ผลตอบแทนที่ผู้เลี้ยงจะ ได้รับขึ้นอยู่กับจำนวน ไก่ที่รอดตาย จำนวนอาหารที่ใช้และได้ขนาดน้ำหนัก โดยได้รับค่าจ้างเลี้ยง คิดเป็นตัวหรือคิดตามน้ำหนักของตัวไก่ การเลี้ยงไก่เนื้อประเภทนี้ผู้รับจ้างเลี้ยง ไม่ต้องรับภาระ ความเสี่ยงในด้านต้นทุนและราคาจำหน่ายแต่ประการใดเลย โดยทั่วไปแล้วผู้เลี้ยงไก่ประเภทนี้มัก เป็นผู้ที่เคยเลี้ยงไก่อีก่อนแล้ว และต้องเลิกเลี้ยง เนื่องจากประสบกับการขาดทุน แต่มีโรงเรือนและ อุปกรณ์อยู่แล้ว จึงหันมาเลี้ยงไก่ให้กับบริษัทหรือตัวแทน¹¹ ฉะนั้น จึงเห็นได้ว่า ผู้เลี้ยงไก่ในระบบ รับจ้างเลี้ยง เลือกเลี้ยงระบบนี้ เนื่องจากไม่ต้องเสี่ยงกับความผันผวนของราคาไก่ ซึ่งได้กำหนดไว้ ในสัญญาจ้างเลี้ยงแล้ว ผู้เลี้ยงจะได้รับผลตอบแทนต่อตัวหรือต่อจำนวนน้ำหนักตามที่ได้ตกลง กัน อีกทั้ง ยังได้รับความสะดวกต่างๆ จากบริษัท เช่น ลูกไก่ อาหารสัตว์และยาสัตว์ บริษัทเป็น ผู้ลงทุนให้ทั้งหมด และนำมาส่งถึงฟาร์ม นอกจากนี้ ยังมีความมั่นคงของตลาดอีกด้วย

(3) ผู้เลี้ยงไก่โดยไม่มีสัญญาผูกพันหรือผู้เลี้ยงไก่เนื้ออิสระ (Independent Raiser)

ผู้เลี้ยงต้องรับผิดชอบต้นทุนการผลิตทั้งหมดด้วยตนเอง ตั้งแต่เงินลงทุน การสร้าง โรงเรือนและอุปกรณ์ ค่าแรงงาน อาหารสัตว์และยาสัตว์ และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ซึ่งผู้เลี้ยงจะซื้อลูกไก่ อาหารสัตว์และยาสัตว์จากบริษัทใดก็ได้ และจะขายไก่ให้กับบริษัทหรือตลาดใดก็ได้ ผู้เลี้ยง ประเภทนี้มีความเสี่ยงสูงกว่าผู้เลี้ยงในกลุ่มอื่นๆ ในด้านต้นทุนและราคาจำหน่ายผลผลิต ทั้งนี้ เนื่องจากราคาไก่เนื้อขึ้นอยู่กับกลไกราคาของตลาดเป็นหลัก¹² ฉะนั้น จึงเห็นได้ว่า ผู้เลี้ยงไก่ใน ระบบนี้ต้องมีประสบการณ์ในการเลี้ยงไก่เนื้อเป็นอย่างดี มีเงินทุนเพียงพอ เลี้ยงไก่เป็นจำนวนมาก โดยมีไก่หมุนเวียนออกขายได้สม่ำเสมอและมีตลาดรองรับที่แน่นอน นอกจากนี้ ผู้เลี้ยงไก่เนื้ออิสระ

¹¹ธานี ภาคอุทัย และวิภาวรรณ ปาณะพล, การผลิตและการตลาดไก่เนื้อ : สถานภาพและแนวโน้ม โขบาย, หน้า 9.

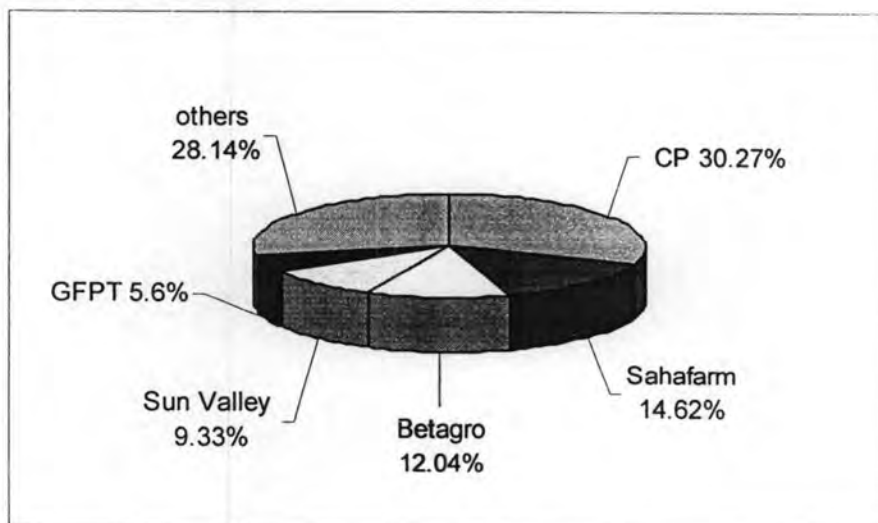
¹²เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.

เลือกเลี้ยงไก่ในระบบนี้ เนื่องจาก หากการเลี้ยงเป็นไปได้ด้วยดีและมีระบบการบริหารจัดการที่ดี ย่อมมีรายได้ดีกว่าการเลี้ยงแบบมีสัญญาผูกพันกับบริษัท

ทั้งนี้ ในอุตสาหกรรมการเลี้ยงไก่เนื้อของไทยมีผู้ประกอบการรายใหญ่เรียงลำดับตามอัตราการผลิต 5 ราย ดังนี้

1. เครื่องเจริญ โภคภัณฑ์ มีบริษัทที่ดำเนินการผลิตและส่งออกเนื้อไก่ 3 บริษัท ได้แก่
  - (1) บริษัท ซี.พี.เอฟ. ผลิตอาหาร จำกัด (Est. 03)
  - (2) บริษัท กรุงเทพโปรดิเวส์ จำกัด (มหาชน) (Est. 23)
  - (3) บริษัท เจริญ โภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน) (Est. 139)
2. เครื่องสหฟาร์ม มีบริษัทที่ดำเนินการผลิตและส่งออกเนื้อไก่ 2 บริษัท ได้แก่
  - (1) บริษัท สหฟาร์ม จำกัด (Est. 44)
  - (2) บริษัท โกลเด้นไลน์ บิสซิเนส จำกัด (Est. 129)
3. เครื่องเบทาโกร มีบริษัทที่ดำเนินการผลิตและส่งออกเนื้อไก่ 2 บริษัท ได้แก่
  - (1) บริษัท อาหารเบทาเทอร์ จำกัด (Est. 10)
  - (2) บริษัท บีฟูคส์ โปรดักส์ จำกัด (Est. 49)
4. บริษัท ชันแวลลีย์ (ประเทศไทย) จำกัด (Est. 32) ซึ่งเป็นบริษัทในเครือคาร์กิล (Cargill) ประเทศสหรัฐอเมริกา
5. บริษัท จีเอฟพีที (มหาชน) จำกัด (Est. 11)

โดยอัตราส่วนการผลิตของผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมการเลี้ยงไก่เนื้อของไทย ปรากฏตามข้อมูลข้างทำนี้

รูปที่ 1 อัตราส่วนการผลิตในอุตสาหกรรมการเลี้ยงไก่เนื้อของไทย
ที่มา : กรมปศุสัตว์, 2549

2.2.1.1.2 การผลิตไก่เนื้อ

อุตสาหกรรมการเลี้ยงไก่เนื้อในประเทศไทยได้มีการผลิตไก่เนื้อเพื่อใช้ในระบบการเลี้ยง ดังนี้

(1) พันธุ์ไก่เนื้อ

ในช่วงเริ่มต้นของอุตสาหกรรมการเลี้ยงไก่เนื้อเพื่อการค้า ส่วนมากนิยมเลี้ยงไก่พันธุ์แท้ แต่เนื่องจากไก่พันธุ์แท้มีขอบเขตจำกัดต่อการพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจ จึงได้มีการปรับปรุงพันธุ์ โดยใช้ไก่ 2 พันธุ์หรือมากกว่ามาผสมข้ามพันธุ์ เพื่อปรับปรุงพันธุ์ให้ได้ผลผลิตที่ให้ผลตอบแทนสูง โดยคัดเลือกเอกลักษณ์เด่นและคุณสมบัติจากพ่อแม่หลายๆ พันธุ์มารวมไว้ในไก่ลูกผสมตามความประสงค์ของนักผสมพันธุ์และตามความต้องการของตลาด การเลี้ยงไก่พันธุ์แท้เพื่อการค้าในปัจจุบันจึงมีน้อย ส่วนมากจะเป็นพันธุ์ที่ผสมข้ามสายพันธุ์ สำหรับผลิตเป็นลูกไก่กระทงเพื่อการค้า ทั้งนี้ ลูกไก่ที่มีจำหน่ายอยู่ในท้องตลาดจะมีลักษณะเด่นประจำพันธุ์และมีข้อมูลประจำพันธุ์อย่างละเอียด เช่น อัตราการเจริญเติบโต การแลกเปลี่ยนอาหารเป็นเนื้อ อัตราการเลี้ยงรอด อัตราการเจริญเติบโต ระยะเวลาการเลี้ยงของไก่กระทง เป็นต้น พันธุ์ของไก่ลูกผสมที่มีจำหน่ายในประเทศไทยทั้งหมดได้จากการสังเคราะห์ปู่-ย่าพันธุ์ (Grand Parent Stock : G.P.S.) หรือพ่อแม่พันธุ์ (Parent Stock : P.S.) จากต่างประเทศเข้ามาเลี้ยงเพื่อจำหน่ายให้แก่ผู้เลี้ยงอีกทอดหนึ่ง¹³

(2) การผลิตลูกไก่เนื้อ

โครงสร้างการผลิตลูกไก่นั้น ชนิดพันธุ์ต่างๆ จะเริ่มที่รุ่นทวด (Great Grand Parent Stock : G.G.P.) เป็นรุ่นแรก จากนั้นในรุ่นที่สองของการผสมพันธุ์จะได้ไก่รุ่น ปู่-ย่า (Grand Parent Stock : G.P.) โดยปกติไก่ทั้ง 2 รุ่นนี้ คือ G.G.P. และ G.P. บริษัทต้นกำเนิดในต่างประเทศมักไม่ยอมขายให้แก่บริษัทผู้ผลิตในประเทศไทย ยกเว้นบริษัทอาร์เบอร์ เอเคอร์ (Arber Acre) ที่ขายไก่รุ่น G.P. ให้แก่บริษัทในเครือเจริญโภคภัณฑ์ในรุ่นที่ 3 ซึ่งเป็นรุ่นที่บริษัทผู้ผลิตในประเทศไทยส่งนำเข้ารุ่นพ่อแม่ (Parent Stock) มาผสมเพื่อขายเป็นลูกไก่สำหรับฟาร์มเกษตรกร โดยทั่วไป ซึ่งเรียกว่ารุ่นลูก (Commercial Stock) ซึ่งไม่สามารถนำไปขยายพันธุ์ต่อไปได้อีก เมื่อเกษตรกรซื้อไก่รุ่นนี้ไปแล้วและนำไปเลี้ยงจนขาย ก็จะต้องซื้อไก่พันธุ์จากผู้ผลิตต่อไป¹⁴

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

¹⁴ พุทธกาล รัชช, “โครงสร้างการผูกขาดของอุตสาหกรรมไก่เนื้อในเขตกรุงเทพมหานคร,” หน้า 48.

ปัจจุบันประเทศไทยต้องนำเข้าพันธุ์ไก่ระดับปู่-ย่าพันธุ์ และพ่อ-แม่พันธุ์ จากต่างประเทศ เพื่อส่งต่อไปยังฟาร์มผสมพันธุ์ของบริษัทเพื่อผลิตลูกไก่ นำไปส่งต่อไปให้กับฟาร์มที่มีสัญญาผูกพันกับบริษัทหรือขายให้กับฟาร์มของผู้เลี้ยงทั่วไป เพื่อเลี้ยงเป็นไก่เนื้อ ทั้งนี้ ปกติการทำสัญญาซื้อไก่พันธุ์จากต่างประเทศ บริษัทผู้ขายในต่างประเทศจะไม่ยอมขายหรือให้ความรู้เกี่ยวกับการผสมพันธุ์ไก่รุ่นทวด (Great Grand Parent Stock : G.G.P.) เนื่องจาก ถือเป็นผลจากการลงทุนวิจัยซึ่งต้องรักษาไว้เป็นความลับ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันกรมปศุสัตว์ได้พยายามสร้างพันธุ์ไก่เนื้อ “กบินทร์บุรี” ขึ้นเองในประเทศ ซึ่งไก่พันธุ์กบินทร์บุรีสามารถเจริญเติบโตเร็ว เลี้ยง 6 สัปดาห์ จะมีน้ำหนัก 1.2 กิโลกรัม เลี้ยง 8 สัปดาห์ จะมีน้ำหนักเพิ่มเป็น 1.8 กิโลกรัม โดยมีอัตราแลกเนื้อ 1.64:1 และ 2:1 ตามลำดับ และมีลักษณะเด่น คือ ไม่มีขนอ่อน ทำให้ถอนขนง่าย รสชาติอร่อย มีกลิ่นหอม เนื้อหน้าอกเต็ม โคนขาใหญ่ เนื้อแน่นและนุ่ม ไชมันดำ¹⁵

โดยสรุปแล้ว การผลิตลูกไก่เนื้อ สามารถผลิตจากพันธุ์ไก่เนื้อ 2 ระดับ คือ¹⁶

ก. ไก่รุ่นปู่-ย่าพันธุ์ (Grand Parent Stock : G.P.)

เป็นลูกไก่ระดับรุ่นปู่-ย่าพันธุ์ อายุ 1 วัน ซึ่งนำเข้ามาจากต่างประเทศ เลี้ยงประมาณ 6 เดือน ไก่ย่าพันธุ์จะเริ่มให้ไข่ โดยให้ไข่เป็นระยะเวลา 9 เดือนจึงปลด เมื่อนำไข่ไก่ย่าพันธุ์ไปฟักนานประมาณ 21 วัน จะได้ลูกไก่รุ่นพ่อ-แม่พันธุ์ (Parent Stock : P.S.) เลี้ยงอีกประมาณ 6 เดือนไก่แม่พันธุ์จึงเริ่มให้ไข่ และจะให้ไข่เป็นระยะเวลา 9 เดือนจึงปลดออก นำไข่ไปฟักประมาณ 21 วัน จะได้ลูกไก่เนื้อ (Commercial Stock) นำไปเลี้ยงประมาณ 2 เดือน จึงสามารถนำออกขายได้ โดยมีน้ำหนักประมาณ 1.2 กิโลกรัม รวมระยะเวลาตั้งแต่นำลูกไก่รุ่นปู่-ย่าพันธุ์จากต่างประเทศเข้ามา กระทั่งขายเป็นไก่เนื้อ (Broiler) ใช้เวลาประมาณ 17 เดือน ย่าพันธุ์ไก่เนื้อ 1 ตัวจะให้ลูกไก่ระดับพ่อ-แม่พันธุ์ ประมาณ 100 ตัว และให้ลูกไก่เนื้อได้ประมาณ 6,000 ตัว

ข. ไก่รุ่นพ่อ-แม่พันธุ์ (Parent Stock : P.S.)

เป็นลูกไก่ที่ส่งเข้ามาจากต่างประเทศ เพื่อเป็นพ่อ-แม่พันธุ์ เลี้ยงประมาณ 6 เดือน ไก่แม่พันธุ์จะเริ่มให้ไข่ และจะให้ไข่เป็นระยะเวลาประมาณ 6 เดือนจึงปลดออก นำไข่ไปฟักนานประมาณ 21 วัน จะได้ลูกไก่เนื้อ เลี้ยงประมาณ 2 เดือน สามารถนำออกขายได้ โดยมีน้ำหนัก

¹⁵บุรุษศักดิ์ ฅณาสวัสดิ์, “เปิดตำนานเลี้ยงไก่โลก,” หน้า 26.

¹⁶ธานี ภาคอุทัย และวิภาวรรณ ปาณะพล, การผลิตและการตลาดไก่เนื้อ : สถานภาพและแนวโน้ม โขบาย, หน้า 6.

ประมาณ 1.8 กิโลกรัม รวมระยะเวลาตั้งแต่นำลูกไก่พ่อแม่พันธุ์ จากต่างประเทศเข้ามาจนกระทั่งขายเป็นไก่เนื้อ ใช้เวลาประมาณ 9 เดือน แม่พันธุ์ไก่เนื้อ 1 ตัว จะให้ลูกไก่เนื้อประมาณ 140 ตัว

(3) การผลิตลูกไก่เพื่อเป็นไก่เนื้อ

ไก่เนื้อหรือไก่กระทง (Broiler) หมายถึง ไก่ที่อยู่ในช่วงที่เป็นไก่วัยรุ่น อยู่กึ่งกลางระหว่างระยะที่เป็นลูกไก่กับไก่ที่โตเต็มวัย ระยะเวลาในการเลี้ยงตั้งแต่ลูกไก่จนเป็นไก่เนื้อใช้เวลาเพียง 50-55 วัน ก็จะได้น้ำหนักประมาณ 1.8 กิโลกรัม ฉะนั้น ในแต่ละปี ผู้เลี้ยงจึงเลี้ยงไก่ได้หลายรุ่นต่อเนื่องกันทั้งปี เทคนิคการเลี้ยงไก่เนื้อไม่ยุ่งยากอย่างการเลี้ยงไก่ไข่ เนื่องจากพันธุ์ไก่เนื้อได้ผ่านการคัดเลือกมาแล้วอย่างดี ให้มีการต้านทานโรค มีอัตราการเจริญเติบโตดี หาซื้อลูกไก่ได้ง่าย มีอาหารสำเร็จรูปสำหรับไก่กระทงระยะต่างๆ แต่การเลี้ยงไก่เนื้อกำไรต่อตัวค่อนข้างต่ำ จึงต้องเลี้ยงในปริมาณมาก ผู้เลี้ยงจึงต้องติดตามภาวะตลาดไก่เนื้อตลอดเวลา ทั้งนี้ ปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบต่อ การเลี้ยงไก่เนื้อ คือ ราคาอาหารสัตว์และราคาลูกไก่ ภาวะโรคระบาด ภาวะการผันตลาดและฤดูกาล เป็นต้น¹⁷

2.2.1.1.3 วิธีการเลี้ยงไก่เนื้อ

การเลี้ยงไก่เนื้อใช้เวลาประมาณ 50-55 วัน โดยผู้เลี้ยงจะต้องไปหาซื้อพันธุ์ไก่เนื้อ มาเลี้ยง ส่วนใหญ่เป็นลูกไก่ที่มีอายุ 1 วัน¹⁸ ในกรณีของผู้เลี้ยงที่ทำสัญญาผูกพันกับบริษัทหรือตัวแทนขายอาหารสัตว์ บริษัทจะจัดพันธุ์ไก่เนื้อมาส่งให้ถึงฟาร์ม ซึ่งบริษัทรายใหญ่ที่ดำเนินกิจการครบวงจร ต่างก็มีพันธุ์ไก่เป็นของตนเอง เช่น กลุ่มเจริญโภคภัณฑ์ ใช้ไก่พันธุ์อาร์เบอร์ ซีพี 707 (CP 707) กลุ่มเซ็นดาโก ใช้ไก่พันธุ์รอสวัน (Ross one) กลุ่มแหลมทองสหการ ใช้ไก่พันธุ์ฮับบาร์ด (Hubbard) กลุ่มเบทาโกร ใช้ไก่พันธุ์พิลช์ (Pilch) เป็นต้น โดยบริษัทสามารถควบคุมพันธุ์ไก่ให้อยู่ได้แต่เฉพาะในกิจการของตนเท่านั้น ผู้เลี้ยงไก่หรือบริษัทคู่แข่งไม่สามารถนำเอาลูกไก่ที่ซื้อขายกัน ในตลาดไปขยายพันธุ์ต่อไปได้ เนื่องจากไก่รุ่นต่อไปที่ได้จะเป็นหมันหรือความสามารถในการแปรเปลี่ยนอาหารเป็นเนื้อต่ำลง ตัวอย่างเช่น กรณีไก่พันธุ์อาร์เบอร์ เอเคอร์ หรือ ซีพี 707 ของกลุ่มในเครือเจริญโภคภัณฑ์ ซึ่งนำเอาไก่รุ่นปู่-ย่าพันธุ์ (Grand Parent Stock : G.P.) จากบริษัท อาร์เบอร์ เอเคอร์ จากประเทศสหรัฐอเมริกา โดยตั้งเป็นบริษัท อาร์เบอร์ เอเคอร์ (ประเทศไทย) จำกัด ร่วมทุนกับบริษัทแม่ในสหรัฐอเมริกา จากไก่รุ่นปู่-ย่าพันธุ์ ผสมพันธุ์ผลิตไก่รุ่นพ่อแม่พันธุ์ จากไก่รุ่นพ่อแม่พันธุ์ บริษัทจะส่งไปเลี้ยงในฟาร์มต่างๆ ของตนเองเพื่อผสมพันธุ์ผลิตไก่รุ่นลูก เพื่อส่งออกขาย

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 7.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

ให้กับผู้เลี้ยงไก่ทั่วไป และผู้เลี้ยงที่มีสัญญาผูกพันกับบริษัท ไก่รุ่นนี้สามารถเปลี่ยนอาหารให้เป็นเนื้อได้ดี หากเลี้ยงด้วยอาหารสัตว์ที่ผสมถูกต้องตามสัดส่วน ตามสูตรแต่ละช่วงอายุ แต่ไก่รุ่นนี้คู่แข่งหรือผู้เลี้ยงที่ไม่รู้สภาพพันธุกรรม หากนำไก่รุ่นนี้ไปเลี้ยงเป็นพ่อแม่พันธุ์ จะประสบกับภาวะขาดทุน เนื่องจากไก่รุ่นนี้จะเป็นหมัน ด้วยเหตุนี้ เกษตรกรผู้เลี้ยงจึงต้องพึงปัจจัยการเลี้ยงอย่างต่อเนื่องจากบริษัทอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะพันธุ์ไก่และอาหารสัตว์¹⁹

ทั้งนี้ การเลี้ยงลูกไก่ ต้องนำมาเลี้ยงในโรงเรือนที่ถูกสุขลักษณะตามวิธีการเลี้ยงของไก่แต่ละช่วง ซึ่งแบ่งเป็นช่วงระยะเวลาในการเลี้ยงได้เป็น 3 ระยะ คือ²⁰

ระยะที่ 1 เป็นลูกไก่หรือลูกเจี๊ยบอายุระหว่าง 1-14 วัน ในระยะนี้ต้องเริ่มด้วยการให้ความอบอุ่นอย่างดี และต้องมีระบบการป้องกันรักษาโรค เช่น โรคนิวคาสเซิล โรคหลอดลมอักเสบ เป็นต้น และนอกจากนี้ก็จะต้องมีการตัดปลายปากไก่เพื่อป้องกันไม่ให้ไก่จิกกันในเวลาที่โตขึ้น

ระยะที่ 2 เป็นไก่เล็กอายุระหว่าง 15-35 วัน ระยะนี้ไก่กำลังโต จึงกินอาหารมาก และจะต้องระวังป้องกันรักษาโรคเป็นอย่างดี เนื่องจากส่วนมากไก่จะตายในระยะนี้

ระยะที่ 3 เป็นไก่รุ่นอายุระหว่าง 35-55 วัน ในระยะนี้ ไก่จะยังกินอาหารมากขึ้นกว่าเดิม และโตพอจะขายได้แล้ว มีน้ำหนักประมาณ 1.6-1.8 กิโลกรัม

2.2.1.1.4 แหล่งการผลิตไก่เนื้อ

การเลี้ยงไก่เนื้อของประเทศไทยส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณที่ตั้งโรงฆ่าชำแหละหรือในบริเวณที่มีความต้องการบริโภคมาก แหล่งเลี้ยงไก่เนื้อที่สำคัญของประเทศไทยอยู่ในแถบบริเวณภาคกลางและภาคตะวันออก ได้แก่ นครปฐม ชลบุรี ระยอง ฉะเชิงเทรา โดยเฉพาะที่อำเภอแปดริ้ว นั้นเป็นแหล่งไก่พันธุ์เนื้อที่ใหญ่และสำคัญที่สุด²¹

¹⁹พุทธกาล รัชช, “โครงสร้างการผูกขาดของอุตสาหกรรมไก่เนื้อในเขตกรุงเทพมหานคร,” หน้า 24-25.

²⁰ธานี ภาคอุทัย และวิภาวรรณ ปาณะพล, การผลิตและการตลาดไก่เนื้อ : สถานภาพและแนวโน้ม, หน้า 9.

²¹กันตา จิตตั้งสมบูรณ์, “ภาวะการส่งออกไก่สดแช่แข็งและแปรรูปของไทย,” วารสารผู้ส่งออก 14, 3 (ปีแรก กันยายน 2543) : 11.

2.2.1.2 อาหารสัตว์และยาสัตว์

2.2.1.2.1 อุตสาหกรรมอาหารสัตว์

อุตสาหกรรมอาหารสัตว์นับเป็นอุตสาหกรรมเกษตรพื้นฐานสำคัญที่เชื่อมโยงการผลิตพืชผลทางการเกษตรหลายประเภท อาทิ ข้าวฟ่าง ปลายข้าว ข้าวโพด ปลายป่น ถั่วเหลือง ฯลฯ นอกจากนี้ ยังเป็นอุตสาหกรรมสนับสนุนที่ก่อให้เกิดอุตสาหกรรมต่อเนื่อง เช่น การแปรรูปเนื้อสัตว์ การสกัดน้ำมันพืช ปลายป่น ฯลฯ

ปัจจุบันประเทศไทยมีการจ้างงานในอุตสาหกรรมอาหารสัตว์ประมาณ 10,000 คน ได้พัฒนาอุตสาหกรรมอาหารสัตว์อย่างต่อเนื่องกว่า 30 ปี จนมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการผลิต โรงงานใช้เครื่องจักรที่ทันสมัยและควบคุมการผลิตโดยคอมพิวเตอร์

อาหารไก่มีส่วนสำคัญมากสำหรับอุตสาหกรรมการเลี้ยงไก่ หากอาหารไก่มีคุณภาพจะทำให้ไก่เติบโตเร็ว เนื้อไก่มีคุณภาพ นอกจากนี้ต้นทุนในการเลี้ยงไก่นั้นจะเป็นค่าอาหารสัตว์สูงถึง 70% ความแข็งแกร่งของธุรกิจอาหารสัตว์ในประเทศไทยจึงนับเป็นปัจจัยสำคัญที่เกื้อหนุนธุรกิจผลิตเนื้อไก่ของประเทศไทย²²

ภาพรวมของอุตสาหกรรมอาหารสัตว์ไทย แบ่งได้เป็น 3 ช่วง คือ ช่วงแรกก่อนปี 2529 เป็นช่วงที่อุตสาหกรรมอาหารสัตว์มีบทบาทต่ำ เนื่องจากการเลี้ยงสัตว์ยังมีน้อย ต่อมาเมื่อเข้าสู่ช่วงที่สอง ในปี 2530-2537 ได้มีการนำเอาเทคโนโลยี เครื่องจักรและวิธีการผลิตอาหารสัตว์สมัยใหม่เข้ามาสนับสนุนการเลี้ยงสัตว์ในระบบอุตสาหกรรม ส่งผลให้มีเนื้อสัตว์และผลิตภัณฑ์อย่างหลากหลาย ในปริมาณที่มากพอต่อการบริโภคภายในประเทศ ต่อมาได้พัฒนาเป็นการเลี้ยงสัตว์เพื่อการส่งออกซึ่งมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว และต่อมาในช่วงที่สาม ตั้งแต่ ปี 2537 กระทั่งถึงปัจจุบัน อุตสาหกรรมอาหารสัตว์ต้องปรับเปลี่ยนเพื่อรองรับกับภาวะการณ์ของสิ่งแวดล้อมของตลาดและผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะพฤติกรรมของผู้บริโภคซึ่งคำนึงถึงความปลอดภัยมากขึ้น เช่น การอุบัตินของโรคชนิดใหม่ๆ การควบคุมการใช้เภสัชภัณฑ์ให้อยู่ในระดับต่ำ และการคำนึงถึงความสะอาด ความปลอดภัย เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และส่งผลดีต่อสุขภาพของสัตว์ รวมถึงผู้บริโภคเนื้อสัตว์ ดังนั้น ความต้องการพื้นฐานของการผลิตอาหารสัตว์นั้น จึงไม่เพียงแต่การได้มาซึ่งอาหารที่มีต้นทุนต่ำ คุณภาพดี เลี้ยงสัตว์ได้โตเร็ว แต่ต้องเพิ่มความปลอดภัยและส่งผลดีต่อ

²²บุทศศักดิ์ ฅณาสวัสดิ์, “ธุรกิจอาหารสัตว์ของไทย,” วารสารส่งเสริมการลงทุน

สุขภาพของผู้บริโภค พร้อมทั้งสร้างประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งโดยตรงและโดยอ้อมในกระบวนการผลิตอีกด้วย²³

ทั้งนี้ เพื่อให้เห็นภาพรวมของอุตสาหกรรมอาหารสัตว์ ซึ่งเป็นห่วงโซ่หนึ่งในอุตสาหกรรมการเลี้ยงไก่เนื้อ ผู้วิจัยจึงขอจำแนกอธิบาย ดังนี้

2.2.1.2.1.1 วัตถุดิบอาหารสัตว์

วัตถุดิบอาหารสัตว์ที่ใช้ในการประกอบสูตรอาหารสัตว์ มีวัตถุดิบ 2 ชนิด คือ²⁴

(1) วัตถุดิบหลัก (macro ingredients)

วัตถุดิบหลักใช้เป็นแหล่งของพลังงาน โปรตีน วิตามิน และแร่ธาตุ วัตถุดิบหลักได้มาจากผลิตผลทางการเกษตร ได้แก่ ข้าวโพด ปลายข้าว มันเส้น ปลาป่น แป้งสาลี ฯลฯ หรือผลพลอยได้จากโรงงาน ได้แก่ กากถั่วเหลือง รำละเอียด รำสกัดน้ำมัน ฯลฯ โดยวัตถุดิบหลักมีสัดส่วนในสูตรอาหารมากกว่าร้อยละ 1

(2) วัตถุดิบย่อย (micro ingredients)

วัตถุดิบย่อยมีสัดส่วนไม่เกินร้อยละ 1 ของสูตรอาหารสัตว์ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่จำเป็นและขาดไม่ได้ เพื่อให้เกิดความสมดุลทางโภชนาการในอาหารสัตว์ ส่วนมากอยู่ในรูปของสารผสมล่วงหน้า (premix) หรือวัตถุที่เติมในอาหารสัตว์ (feed additives)

สารผสมล่วงหน้าที่ใช้ทั่วไปในสูตรอาหารสัตว์ ได้แก่ อาหารเสริม (supplement mixes) วิตามินพรีมิกซ์ (vitamin premix) แร่ธาตุพรีมิกซ์ (mineral premixes) ยาปฏิชีวนะพรีมิกซ์ (antibiotic premix) ส่วนวัตถุที่เติมในอาหารสัตว์เป็นสารเสริมเพื่อใช้ในวัตถุประสงค์เฉพาะอย่าง ทั้งเพื่อเพิ่มคุณค่าทางโภชนาการ และเพิ่มคุณภาพอาหารสัตว์ ปริมาณของวัตถุที่เติมในอาหารสัตว์ใช้ในปริมาณที่น้อยมาก ในระดับส่วนในล้านส่วน (ppm) ซึ่งวัตถุที่เติมที่นิยมใช้แบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มที่ให้คุณค่าทางโภชนาการ ได้แก่ กรดอะมิโนสังเคราะห์ วิตามิน แร่ธาตุ ฯลฯ และกลุ่มที่ไม่ให้คุณค่าทางโภชนาการ แต่มีผลต่อคุณภาพอาหารสัตว์ ได้แก่ สี กลิ่น รส สารเชื่อม สารถนอมคุณภาพอาหาร ฯลฯ

²³ ธีรชนก อมรเทวภัทร และคณะ, รายงานวิจัยสถานการณ์การผลิตอาหารสัตว์ในประเทศไทย (ม.ป.ท., 2546), หน้า 90.

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

2.2.1.2.1.2 แหล่งวัตถุดิบ²⁵

(1) วัตถุดิบหลัก (macro ingredients)

วัตถุดิบหลักในการผลิตอาหารสัตว์ มาจาก 3 แหล่ง คือ

แหล่งแรก รับซื้อรายวันจากเกษตรกรทั่วไป ซึ่งจะต้องมีการสอบประวัติผู้ขายก่อนรับซื้อเพื่อสร้างความมั่นใจในคุณภาพอาหารสัตว์ และโรงงานจะประกาศราคาซื้อวัตถุดิบให้เกษตรกรทราบล่วงหน้า 1 วัน โดยสำนักงานใหญ่จะแจ้งราคาซื้อไปยังโรงงานผ่านทางอีเมลอีกต่อหนึ่ง

แหล่งที่สอง รับซื้อตามสัญญาที่โรงงานอาหารสัตว์ทำกับเกษตรกร

แหล่งที่สาม นำเข้าจากต่างประเทศ

(2) วัตถุดิบย่อย (micro ingredients)

วัตถุดิบย่อยในการผลิตอาหารสัตว์นำเข้าจากต่างประเทศทั้งหมด เนื่องจากไม่สามารถผลิตได้ในประเทศ

2.2.1.2.1.3 สูตรอาหารสัตว์

อาหารที่ใช้เลี้ยงไก่กำหนดเป็น 3 สูตร ตามระยะการเติบโตของไก่ ดังนี้²⁶

ระยะแรก เริ่มตั้งแต่ไก่อายุ 1 วัน ถึง 3 สัปดาห์ เลี้ยงด้วยสูตรอาหารที่มีโปรตีนสูง มีพลังงานสูง แร่ธาตุและวิตามินครบถ้วน ทำให้ลูกไก่แข็งแรงโตเร็ว และมีอัตราการตายต่ำ โดยมีสัดส่วนของโปรตีนประมาณร้อยละ 23

ระยะที่สอง ไก่อายุ 3-6 สัปดาห์ เป็นช่วงที่ไก่มีการเปลี่ยนแปลงภายในร่างกายสูง มีความต้องการอาหารที่สามารถเสริมสร้างความแข็งแรงและทำให้มีอัตราแลกเนื้อดี อาหารจะประกอบไปด้วยโปรตีนประมาณร้อยละ 20-21

ระยะที่สาม ไก่อายุตั้งแต่ 6 สัปดาห์ กระทั่งส่งออกสู่ตลาด อาหารที่ใช้เลี้ยงเป็นอาหารที่ให้พลังงานสูง โดยมีสัดส่วนของโปรตีนลดลง

2.2.1.2.2 ยาสัตว์

ยาสัตว์เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเลี้ยงสัตว์ การใช้ยาสัตว์ทำให้สัตว์หายจากโรค สัตว์เจริญเติบโต เนื้อสัตว์ที่ได้มีคุณภาพดี แต่หากใช้ผิดวิธีผิดขนาด อาจทำให้สัตว์ตายหรือเกิดการ

²⁵บุรุษศักดิ์ ฅณาสวัสดิ์, “ธุรกิจอาหารสัตว์ของไทย,” หน้า 42.

²⁶เรื่องเดียวกัน, หน้า 43-44.

ตกค้างของยาสัตว์ในเนื้อสัตว์ได้ ส่งผลต่อคุณภาพของเนื้อสัตว์ และท้ายที่สุดย่อมส่งผลต่อสุขภาพของผู้บริโภค

2.2.1.2.2.1 ชนิดของยา

ชนิดของยาต่างๆ ที่ใช้ในสัตว์ปีกพอกำแนกออกได้ ดังนี้²⁷

(1) ยาถ่ายพยาธิ ได้แก่ ยาจำพวกฟีโคอาซีน ปิปปิเอราซีน พีแบบเทล ไฮโกรมัยซิน เลวามิโซล เดตราไปโซล เป็นต้น

(2) ยาปฏิชีวนะ ได้แก่ คลอเตตราซัยคลิน ลินโคมัยซิน สะเปคตินอมัยซิน นิโอมัยซิน ออกซิเตตราซัยคลิน เพนนิซิลลิน สเตรปโตมัยซิน ไทโลซิน แอมพิซิลิน เจนด้ามัยซิน เป็นต้น

(3) ยาขับปัสสาวะ แบ่งออกเป็นอยู่ในรูปของยาผงละลายน้ำ และชนิดผสมในอาหาร ยาผงละลายน้ำ - แอมโพรเลียม 20% ซัลฟาครินนออกซาลีน ซัลฟาโมโนเมทอกซิน อีเอสบี 3 (ESB3)

ยาผสมอาหาร - ซาลิโนมัยซิน โรเบนนิดีน นีคราบาซิน ลาซาโลซิน ฮาโลฟูรีโนล

(4) ซัลโฟนาไมด์ ได้แก่ ยาซัลฟาชนิดต่างๆ เช่น ซัลฟาโมโนเมทอกซิน ซัลฟาไดเมทอกซิน ซัลฟากวินน็อกซาลีน ซัลฟาไทอาโซล ซัลฟามอราซิน ซัลฟาดิมิดีน เป็นต้น

(5) วัคซีน ได้แก่ วัคซีนนิวคาสเซิล วัคซีนหลอดลม วัคซีนบิด (คอกซีแวก) วัคซีนป้องกันโรคสมองและไขสันหลังอักเสบ วัคซีนอหิวาต์ วัคซีนฝีดาษ วัคซีนกล่องเสียงอักเสบ วัคซีนมาเร็กซ์ วัคซีนอินเฟลเซ็ซ-เบอร์ซอล วัคซีนหวัด เป็นต้น

(6) ยาฆ่าเชื้อ ได้แก่ เบนซิลโคเนียมคลอไรด์ ควอเทอร์นารีแอมโมเนียมกับโบรไมด์ อนุพันธ์ของฟีนอล ซานิสควอด ไอโอดีน เป็นต้น

(7) หมวดยาอื่นๆ ได้แก่ วิตามิน อีเล็กโทรไลต์ ฟุราซิซิโคน เป็นต้น

2.2.1.2.2.2 วิธีการใช้ยา

การใช้ยาเป็นสิ่งจำเป็นในการป้องกันและควบคุมโรค แต่ทั้งนี้การตรวจวินิจฉัยโรคอย่างถูกต้องเป็นสิ่งจำเป็นต้องกระทำก่อนจะมีการใช้ยา ซึ่งต้องกระทำโดยสัตวแพทย์

---

²⁷มานิตย์ เทวรักษ์พิทักษ์, การจัดการฟาร์มสัตว์ปีก, พิมพ์ครั้งที่ 4 (เชียงใหม่ : ดาวคอมพิวกราฟิก, 2536) หน้า 284-285.

ในบางครั้งอาจจำเป็นต้องตรวจทางห้องปฏิบัติการ เพื่อการวินิจฉัยโรคได้อย่างถูกต้อง แล้วการรักษาด้วยยาที่ถูกต้องจึงจะเกิดขึ้น ทั้งนี้ วิธีการให้ยามีหลายอย่างด้วยกัน ได้แก่²⁸

(1) โดยการผสมอาหาร

วิธีการนี้ใช้ได้ดีเมื่อการรักษาต้องใช้ระยะเวลาานาน ยาชนิดนั้นละลายน้ำได้ไม่ดี ยามีรสขมเมื่อละลายน้ำ การให้ยาโดยผสมลงในอาหารให้ไก่กินจึงเป็นทางเลือกที่ดี

(2) โดยการละลายน้ำดื่ม

การรักษาในระยะสั้น แม้ไก่จะเบื่ออาหารแต่ยังกินน้ำอยู่ การให้ยาโดยการละลายน้ำดื่มจึงใช้ในกรณีเพื่อรักษาโรคในระยะที่ไก่เครียด หรือในภาวะที่ขาดอาหาร การรักษาโดยวิธีนี้จะให้ยาประมาณ 2-5 วัน เพื่อให้ได้ปริมาณยาอย่างเพียงพอ การให้น้ำน้อยหรือมากเกินไปอาจเป็นสาเหตุให้การรักษาล้มเหลวหรือเสียหายได้

(3) โดยการฉีด

วิธีการนี้ใช้เมื่อต้องการรักษาแบบฉุกเฉินสำหรับเฉพาะตัวสัตว์ และไม่สามารถให้ทางน้ำดื่มหรือผสมในอาหารได้ ทั้งนี้ การฉีดทำได้โดยฉีดเข้าผิวหนังหรือกล้ามเนื้อ ขึ้นอยู่กับชนิดของโรค วิธีการให้ยาโดยการฉีดนี้ทำให้สิ้นเปลืองแรงงานและเวลามาก และยังก่อให้เกิดความเครียดต่อตัวไก่ เนื่องจากการจับทำให้ไก่ตกใจกลัว

(4) โดยวิธีอื่นๆ

ตัวอย่างเช่น การสเปรย์กำจัดพยาธิภายนอก การรมด้วยควันและสเปรย์เพื่อทำลายเชื้อจุลินทรีย์ในสภาพแวดล้อม การจุ่มไข่เพื่อควบคุมเชื้อมัชโคพลาสมา การกรอกปากด้วยยาแคปซูลหรือเม็ดในการถ่ายพยาธิ การฝัง (implant) ผลิตภัณฑ์ประเภทฮอร์โมน เป็นต้น

2.2.1.2.2.3 การให้ยาปฏิชีวนะในอุตสาหกรรมการเลี้ยงไก่เนื้อ

การให้ยาปฏิชีวนะในอุตสาหกรรมการเลี้ยงไก่เนื้อ วัตถุประสงค์มีดังนี้²⁹

(1) เพื่อเร่งการเจริญเติบโต

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในหมู่วิชาการว่า การให้ยาปฏิชีวนะผสมลงในอาหารสัตว์ในขนาดต่ำจะช่วยกระตุ้นการเจริญเติบโตของไก่ และช่วยให้ร่างกายมีการใช้อาหาร หรือมีการดูดซึมอาหารที่เป็นประโยชน์ได้ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในไก่กระทง ยาที่นิยมใช้มีหลายชนิด เช่น

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 285-288.

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 293-298.

ลิน โคมัยชิน เพนนิซิลลิน อ็อกซีเตตราซัยคลิน คลอเตตราซัยคลิน บาซิทราซิน นิโอมัยซิน เตตราซัยคลิน เป็นต้น

การใช้ยาปฏิชีวนะเหล่านี้ได้มีนักวิทยาศาสตร์บางคนให้เหตุผลว่า การใช้ยาปฏิชีวนะในระดับต่ำจะไปกระตุ้นการแบ่งตัวของแบคทีเรียที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย ซึ่งอาศัยอยู่ในลำไส้ให้มีเพิ่มมากขึ้น และยังช่วยทำลายเชื้อโรคที่จะเริ่มเกิดขึ้น

(2) เพื่อรักษาโรกระบบลำไส้

โรกระบบลำไส้เป็นโรคสำคัญอันดับหนึ่งของโรคในไก่ ไก่ที่ป่วยเป็นโรกระบบลำไส้จะแสดงอาการแคระแกร็น น้ำหนักลดลงเนื่องจากไก่ไม่สามารถกินอาหารตามปกติหรือไม่กินอาหารเลย สำหรับตัวที่กินอาหารได้บ้างการดูดซึมอาหารก็เสียไป การคัดเลือกด้วยยาเพื่อใช้รักษาโรกระบบลำไส้ จะต้องคำนึงถึงยาที่ถูกดูดซึมได้น้อย ซึ่งยาที่ถูกลำไส้ดูดซึมได้น้อยนี้จะมีโอกาสแพร่กระจายปกคลุมไปตลอดลำไส้ ยาจำพวกนี้ได้แก่ นิโอมัยซิน บราซิทราซิน สะเปกติโนมัยซิน เซรตปโตมัยซิน อ็อกซีเตตราซัยคลิน เป็นต้น

(3) เพื่อรักษาโรคที่เกิดขึ้นในร่างกาย โรคที่เกิดขึ้นในร่างกายโดยแท้ ยกเว้นโรคลำไส้ ซึ่งมีหลายโรคด้วยกัน เช่น

- 1) โรค ซี.อาร์.ดี. (Chronic Respiratory Disease)
- 2) หวัดติดต่อ (Infectious Coryza)
- 3) คอไลแบคซิลโลซิส (Colibacillosis)
- 4) อินเฟกเชียส ซินโนไวติส (Infectious Synovitis)
- 5) โรคบิด (Coccidiosis)
- 6) โรคตับอักเสบ (Hepatitis)
- 7) โรคคอหิวคัต (Pasteurellosis)
- 8) โรคขี้ขาว (Pollorum)
- 9) โรคไทฟอยด์ (Typhoid)
- 10) สเตปไฟโลคอคโคซิส (Staphylococcosis)
- 11) ออนิธิซิส (Ornithosis) เป็นต้น

2.2.1.3 โรงฆ่าชำแหละสัตว์ปีก

2.2.1.3.1 ประเภทของโรงฆ่าชำแหละสัตว์ปีก

โรงฆ่าชำแหละสัตว์ปีกแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

- (1) โรงฆ่าสัตว์ปีกเพื่อการบริโภคภายในประเทศ แบ่งเป็น 3 ขนาด
  - ก. โรงฆ่าสัตว์ปีกขนาดใหญ่

มีปริมาณการผลิตต่อวันเกินกว่า 10,000 ตัวขึ้นไป มีการใช้เครื่องจักรและเทคโนโลยีในการผลิตสูง จำนวนเงินลงทุนเกินกว่า 50 ล้านบาท

ข. โรงฆ่าสัตว์ปีกขนาดกลาง

มีปริมาณการผลิตเกินกว่า 100 ตัวขึ้นไป แต่ไม่เกิน 10,000 ตัว มีการใช้เครื่องจักรในการผลิตบางขั้นตอนเท่านั้น

ค. โรงฆ่าสัตว์ปีกขนาดเล็ก

มีปริมาณการผลิตประมาณวันละ 40-50 ตัว มักเป็นกิจการในครัวเรือน ใช้แรงงานในการเชือดไก่ ไม่ใช้เครื่องจักรเข้าช่วย

(2) โรงฆ่าสัตว์ปีกเพื่อการส่งออก

โรงฆ่าสัตว์ปีกเพื่อการส่งออก เป็นโรงฆ่าขนาดใหญ่ทั้งหมด

2.2.1.3.2 ขั้นตอนการฆ่าสัตว์

(1) โรงฆ่าสัตว์ปีกเพื่อการบริโภคภายในประเทศ

โรงฆ่าสัตว์ปีกของไทยส่วนใหญ่เป็นโรงฆ่าสัตว์ปีกขนาดเล็ก อาจตั้งอยู่ในตลาดสดหรือห่างจากตลาดสดประมาณ 1-2 กิโลเมตร อยู่ติดถนน มีพื้นที่ไม่เกิน 50 ตารางเมตร ส่วนใหญ่มักเป็นบ้านพักอาศัย ในบริเวณฆ่าสัตว์ปีกจะมีเตาถ่านและกระทะใบบัวสำหรับต้มน้ำร้อนเพื่อลวกถอนขน การฆ่าสัตว์ปีกมักจะเริ่มเวลา 24.00 นาฬิกา เพื่อให้ทันส่งตลาดในเวลา 4.00 นาฬิกา หรือก่อนตลาดสดเปิด

ขั้นตอนการฆ่าสัตว์ปีกเริ่มต้นด้วยการจับที่ปีกของสัตว์ปีก แล้วใช้มีดปาดเส้นเลือดที่บริเวณคอ เลือดก็จะไหลออกมา ผู้ช่วยฆ่าหรือผู้ฆ่าจะใช้ชามซึ่งมีส่วนผสมของน้ำและเกลือมารองรับเลือดไว้ หลังจากนั้นก็นำสัตว์ปีกแช่ในกระทะน้ำร้อนแล้วก็ดึงขนออกจนหมด ส่วนขนที่ติดกับตัวไก่ที่ดึงออกได้ยากจะมีผู้ช่วยอีกทีหนึ่งใช้แหนบช่วยกันถอนขนจนหมด จากนั้นก็จะทำการล้างเครื่องในออกล้างเตรียมขนส่งสู่ตลาดต่อไป

ในกรณีโรงฆ่าขนาดกลางที่ฆ่าสัตว์ปีกมากกว่า 1,000 ตัวขึ้นไป โรงฆ่าเหล่านี้มักมีห้องเย็นขนาดเล็กและเครื่องถอนขน แต่กรรมวิธีการฆ่าไม่ได้ต่างไปจากโรงฆ่าสัตว์ปีกขนาดเล็กมากนัก กรรมวิธีในการฆ่ายังคงค่อนข้างโหดร้ายและทารุณ โดยมีได้ทำให้สัตว์สลบก่อนฆ่าเนื้อสัตว์ปีกที่ได้จึงมีการปนเปื้อนค่อนข้างสูง

ส่วนกรณีโรงฆ่าสัตว์ปีกขนาดใหญ่เพื่อการบริโภคภายในประเทศนั้น จะได้กล่าวต่อไปในส่วนของโรงฆ่าสัตว์ปีกเพื่อการส่งออก ซึ่งเป็นโรงฆ่าขนาดใหญ่ทั้งหมด

(2) โรงฆ่าสัตว์ปีกเพื่อการส่งออก

ขั้นตอนการฆ่าสัตว์ปีกในโรงฆ่าสัตว์ปีกเพื่อการส่งออก ซึ่งเป็นโรงฆ่าสัตว์ปีกขนาดใหญ่ มีขั้นตอนการฆ่าดังนี้

1) ตรวจโรคก่อนฆ่า (Ante - mortem)

เมื่อรถบรรทุกขนส่งไก่มาถึงบริเวณจุดจอดเพื่อรอเข้าฆ่า ต้องมีการตรวจโรคก่อนฆ่า โดยตรวจ ณ ขณะที่ยังไม่ขนไก่ลงจากรถบรรทุก (loading) รวมทั้งตรวจสอบเอกสารรายงานการตรวจไก่/เป็ดที่ฟาร์ม เอกสารการเคลื่อนย้ายสัตว์ตามพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 จากนั้นขนไก่ลงจากรถบรรทุก (unloading) และตรวจโรคก่อนฆ่าอีกครั้ง หลังจากนั้นพนักงานจะจับไก่ไปแขวนกับราว โดยห้อยเอาหัวไก่ลง จากนั้นราวก็จะเคลื่อนที่ไปตามสายพาน

2) ทำให้สัตว์สลบ (Stunning)

ราวแขวนไก่จะเคลื่อนเข้าเครื่องช็อต โดยจุ่มหัวไก่ลงในน้ำที่มีกระแสไฟฟ้าด้วยแรงดันไฟฟ้า 90 โวลต์ เพื่อให้ไก่สลบ

3) ฆ่าโดยทำให้เลือดออก (Bleeding)

จากนั้นราวแขวนไก่จะเคลื่อนที่ไปยังจุดเชือด ซึ่งเชือดโดยพนักงานที่เป็นคนมุสลิม เพื่อให้จำหน่ายแก่ผู้บริโภคในประเทศที่นับถือศาสนาอิสลาม และส่งเนื้อไก่ไปจำหน่ายยังประเทศมุสลิมได้ (บางโรงงานใช้เครื่องเชือดอัตโนมัติ) หลังจากนั้นนำไก่ที่เชือดแล้วผ่านไปยังราวสำหรับรองรับเลือดจากไก่ที่ไหลออกมา

4) ถอนขนและทำความสะอาด (Scalding)

จากนั้นนำไก่มาลวกในน้ำร้อนอุณหภูมิ 58 องศาเซลเซียส นานประมาณ 1 นาที เข้าเครื่องถอนขนอัตโนมัติ ทำความสะอาด ตรวจสอบความเรียบร้อยของตัวไก่ จากนั้นพนักงานกลับตัวไก่แขวนคอขึ้นเอาขาห้อยลง นำไก่ผ่านน้ำร้อนเพื่อลวกขาและเข้าเครื่องถลกหนังขา เคลื่อนที่ผ่านน้ำเย็น เพื่อลดอุณหภูมิของไก่ เข้าเครื่องตัดหัวและดึงหลอดลม จากนั้นเข้าเครื่องเจาะก้นเอาเครื่องในออก

5) ตรวจโรคหลังการฆ่า (Post - mortem)

สัตวแพทย์จะตรวจโรคไก่ที่ถูกล้างแล้ว โดยสังเกตจากสีผิวของไก่ และลักษณะของเครื่องใน

(6) ซ้ำแช่และขั้นตอนอื่นๆ

หากสัตวแพทย์วินิจฉัยว่าไก่ไม่เป็นโรค ขั้นตอนต่อไปเข้าสู่ขั้นตอนล้างไก่ทั้งข้างนอกและข้างใน (inside - outside wash) และแช่เย็น และตรวจเช็คอุณหภูมิให้เป็นไปตามที่กำหนด เพื่อลดการเจริญเติบโตของแบคทีเรีย จากนั้นก็ซ้ำแช่ ตัดแต่งไก่ (cut - up) เป็นชิ้นส่วนต่างๆ บรรจุไก่ในบรรจุภัณฑ์และผ่านเครื่องตรวจโลหะ แล้วนำเข้าห้องแช่เย็นอุณหภูมิ 0 องศาเซลเซียส หลังจากนั้นนำเข้าห้องแช่แข็งที่อุณหภูมิ -45 องศาเซลเซียส ประมาณ 8 ชั่วโมงจนแข็ง แล้วนำไป

บรรจุกล่องและเก็บไว้ในห้องเย็นอุณหภูมิ 0.2 องศาเซลเซียส เพื่อส่งออกไปยังจำหน่ายต่างประเทศ หากผลิตเป็นไก่แปรรูปจะต้องผ่านกรรมวิธีการผลิตเพิ่มเติม

2.2.1.4 การขนส่ง

2.2.1.4.1 การขนส่งสัตว์ปีกจากฟาร์มมายังโรงฆ่าสัตว์

การขนส่งสัตว์ปีกจากฟาร์มมายังโรงฆ่าสัตว์ต้องคำนึงถึง

(1) การเคลื่อนย้ายสัตว์ตามพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2542 รายละเอียดจะได้กล่าวต่อไปในบทที่ 3 บทที่ 5 และบทที่ 6

(2) สวัสดิภาพสัตว์ (animal welfare)

การขนส่งสัตว์ที่ไม่ถูกต้องและไม่คำนึงถึงสวัสดิภาพสัตว์อาจทำให้เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจจากการขนส่ง เช่น สูญเสียน้ำหนัก สัตว์ตาย เกิดรอยแผล กระดูกแตก เกิดจุดเลือด เนื้อค้ำค้ำ เพิ่มจุลินทรีย์ในเนื้อ และเกิดโรคจากการขนส่ง เป็นต้น

2.2.1.4.2 การขนส่งซากสัตว์ปีกจากโรงฆ่าสัตว์ไปยังผู้บริโภค

การขนส่งซากสัตว์ปีกจากโรงฆ่าสัตว์ไปยังผู้บริโภคจะต้องคำนึงถึง

1. การเคลื่อนย้ายสัตว์ตามพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2542 ทั้งนี้ รายละเอียดจะได้กล่าวต่อไปในบทที่ 3 บทที่ 5 และบทที่ 6

2. สุขอนามัยการขนส่ง³⁰

ปัจจุบันการขนส่งซากสัตว์ปีกจากโรงฆ่าสัตว์ไปยังผู้บริโภค ยังไม่มีกฎหมายควบคุมสุขอนามัยการขนส่ง โดยปกติผู้ประกอบการรายย่อยจะนำซากสัตว์ปีกใส่ในลังน้ำแข็ง ในขณะที่ผู้ประกอบการรายใหญ่มีรถห้องเย็นเพื่อจัดเก็บซากสัตว์ปีกในระหว่างขนส่ง ทั้งนี้ การขนส่งซากสัตว์ปีกที่ไม่ถูกสุขลักษณะอาจทำให้ซากสัตว์ปีกดังกล่าวติดเชื้อหรือเกิดการปนเปื้อนของเชื้อโรค หรือในทางกลับกันซากสัตว์ปีกดังกล่าวอาจเป็นตัวแพร่กระจายเชื้อโรคได้อีกทางหนึ่ง

³⁰ สัมภาษณ์ รักไทย งามภักดิ์, นายสัตวแพทย์ 7 วช. ศูนย์ควบคุมโรคไข้หวัดนก สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ กรมปศุสัตว์, 27 กรกฎาคม 2549.

2.2.2 ภาคการตลาด

2.2.2.1 อุตสาหกรรมการเลี้ยงไก่เนื้อเพื่อการบริโภคภายในประเทศ

2.2.2.1.1 โครงสร้างตลาดภายในประเทศ

ตลาดภายในประเทศแบ่งออกได้เป็น 2 ตลาด ดังนี้³¹

(1) ตลาดกรุงเทพมหานคร

ตลาดกรุงเทพมหานครบริโภคเนื้อไก่จากแหล่งผลิต 2 แหล่งใหญ่ๆ คือ จากโรงฆ่าและชำแหละไก่ของบริษัทอาหารสัตว์ กับตลาดคลองเตยหรือตลาดเขาวราช ซึ่งเป็นตลาดกลางรายย่อยของพ่อค้าขายส่งไก่ชำแหละในกรุงเทพมหานคร

(2) ตลาดต่างจังหวัด

ตลาดต่างจังหวัดส่วนหนึ่งบริโภคเนื้อไก่จากพ่อค้าขายปลีกไก่ชำแหละท้องถิ่น และอีกส่วนหนึ่งจากพ่อค้าขายส่งไก่ชำแหละต่างจังหวัด ซึ่งซื้อไก่จากโรงฆ่าและชำแหละของบริษัทอาหารสัตว์

2.2.2.1.2 วิธีการตลาดไก่เนื้อภายในประเทศ

วิธีการตลาดภายในประเทศ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ³²

(1) วิธีการตลาดไก่เนื้อประเภทอิสระ

ผู้เลี้ยงไก่เนื้อประเภทอิสระจะขายไก่มีชีวิตให้แก่พ่อค้ารวบรวมไก่ในท้องถิ่น พ่อค้าขายส่งไก่ในท้องถิ่น พ่อค้าขายส่งในกรุงเทพมหานคร หรือตัวแทนบริษัท เมื่อพ่อค้ารวบรวมไก่ในท้องถิ่นจากผู้เลี้ยงไก่เนื้ออิสระได้แล้ว จะนำไปขายต่อให้พ่อค้าส่งในท้องถิ่นหรือพ่อค้าขายส่งในกรุงเทพมหานคร หลังจากพ่อค้าขายส่งในท้องถิ่นรับซื้อไก่ไว้แล้ว จะนำไปฆ่าเพื่อขายให้แก่พ่อค้าขายปลีกเนื้อไก่ในท้องถิ่น เพื่อส่งขายต่อให้ผู้บริโภคในท้องถิ่นต่อไป ส่วนพ่อค้าขายส่งในกรุงเทพมหานคร หลังจากรับซื้อไก่มาแล้ว จะนำไปฆ่าในตลาดคลองเตย หรือตลาดอื่นๆ ในกรุงเทพมหานคร เพื่อขายให้แก่พ่อค้าขายปลีกเนื้อไก่ในกรุงเทพมหานคร เพื่อจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภคในกรุงเทพมหานครต่อไป ส่วนตัวแทนบริษัท เมื่อรับซื้อไก่มาแล้ว จะส่งไก่ไปยังโรงฆ่าชำแหละของบริษัท เพื่อส่งขายต่อให้พ่อค้าขายปลีกเนื้อไก่ในกรุงเทพมหานครต่อไป

---

³¹ธานี ภาคอุทัย และวิภาวรรณ ปาณะพล, การผลิตและการตลาดไก่เนื้อ : สถานภาพและแนวโน้มขยาย, หน้า 14.

³²เรื่องเดียวกัน, หน้า 14-16.

(2) วิธีการตลาดไก่เนื้อประเภทมีสัญญาผูกพันกับบริษัท

ผู้เลี้ยงไก่เนื้อประเภทมีสัญญาผูกพันกับบริษัท แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ผู้เลี้ยงไก่เนื้อประเภทประกันราคา และประเภทรับจ้างเลี้ยง จะส่งไก่มีชีวิตให้แก่ตัวแทนบริษัทหรือบริษัท เมื่อตัวแทนบริษัทหรือบริษัท รับซื้อไก่มีชีวิตจากผู้เลี้ยงไก่มาแล้ว จะนำส่งไก่ให้แก่โรงฆ่าชำแหละของบริษัท เพื่อนำและชำแหละเป็นชิ้นส่วนต่างๆ ตามความต้องการของตลาดต่างประเทศ ส่วนหนึ่ง อีกส่วนจะรวบรวมชิ้นส่วนไก่ที่ไม่ได้มาตรฐานไม่สามารถส่งขายตลาดต่างประเทศได้ เพื่อส่งขายให้แก่พ่อค้าขายปลีกเนื้อไก่ในกรุงเทพมหานคร เพื่อส่งขายไปยังผู้บริโภคในกรุงเทพมหานครต่อไป แต่ส่วนหนึ่งส่งเข้าโรงงานแปรรูปเพื่อทำผลิตภัณฑ์เนื้อไก่ และอีกส่วนหนึ่ง จะส่งขายให้กับพ่อค้าขายส่งหรือขายปลีกในต่างจังหวัด

2.2.2.1.3 ลักษณะไก่ชำแหละภายในประเทศ

ลักษณะการจำหน่ายไก่ชำแหละภายในประเทศแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้³³

- (1) ไก่สดทั้งตัวไม่แยกเครื่องใน
- (2) ไก่สดทั้งตัวแยกเครื่องใน
- (3) ไก่ชำแหละเป็นชิ้นส่วนต่างๆ เช่น หัว คอ ขา น่อง ปีก ออก และเครื่องใน

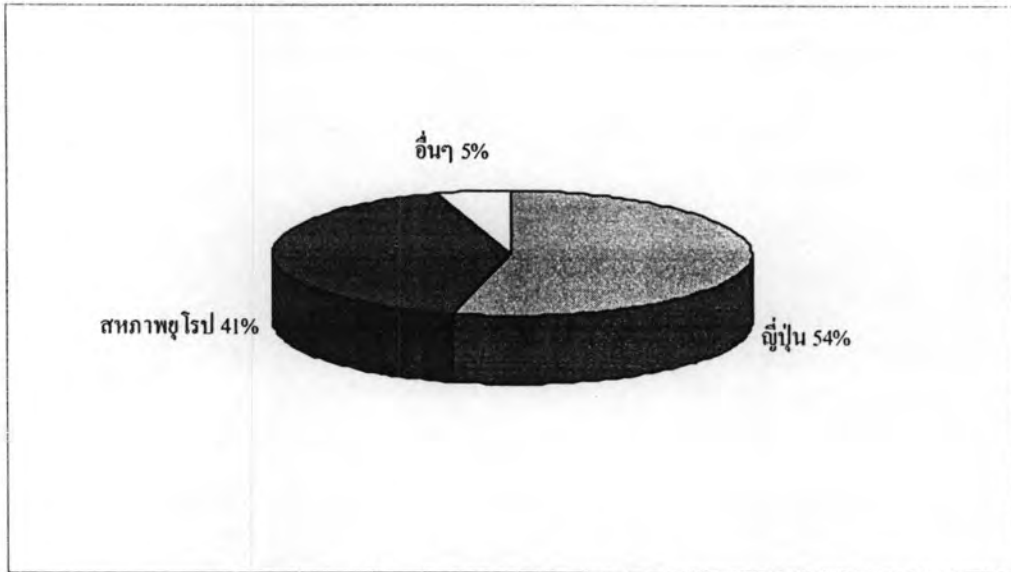
นอกจากการบริโภคในรูปของเนื้อไก่ชำแหละแล้ว บริษัทเอกชนยังได้แปรรูปเนื้อไก่เป็นผลิตภัณฑ์ออกจำหน่ายอีกหลายประเภท เช่น ลูกชิ้น ไส้กรอก เป็นต้น

2.2.2.2 อุตสาหกรรมการเลี้ยงไก่เนื้อเพื่อการส่งออก

2.2.2.2.1 ตลาดส่งออกที่สำคัญ

- (1) ประเทศญี่ปุ่น เป็นตลาดหลักและใหญ่ที่ประเทศไทยส่งออกได้มากที่สุด
- (2) สหภาพยุโรป เป็นตลาดหลักรองจากตลาดในประเทศญี่ปุ่น
- (3) ตลาดประเทศอื่นๆ ได้แก่ สิงคโปร์ ฮองกง เกาหลีใต้ แอฟริกา แคนาดา เป็นต้น

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 14.

รูปที่ 2 ตลาดส่งออกเนื้อไก่ของไทย ปี 2548

ที่มา : กรมปศุสัตว์, 2548

2.2.2.2.2 ลักษณะสินค้าส่งออก

(1) ไก่สดแช่แข็ง

ไก่สดแช่แข็งที่ผลิตเพื่อจำหน่ายในตลาดต่างประเทศต้องเป็นไก่ที่มีคุณภาพดี โดยมากแยกเป็นชิ้นส่วนต่างๆ ได้แก่ ไก่ทั้งตัว เนื้อหน้าอก ข้ำแหละออกเป็นรูปแบบต่างๆ เนื้อปีก เนื้อสะโพกและน่อง

(2) ไก่ปรุงสุกและผลิตภัณฑ์จากสัตว์ปีก

ไก่ปรุงสุกและผลิตภัณฑ์จากสัตว์ปีกส่งออกได้แก่ เบอร์เกอร์ไก่ ขากิโทริ ไก่เสียบไม้ เนื้อไก่ห่อกะหล่ำปลี ไก่ชุบแป้งทอด ไก่ชุบซอสญี่ปุ่นรมควัน เนื้อไก่แปรรูปอื่นๆ เช่น ลูกชิ้นไก่ ไส้กรอก เป็นต้น

ทั้งนี้ ก่อนวันที่ 23 มกราคม 2547 ซึ่งเป็นวันที่ประเทศไทยได้ประกาศยืนยันอย่างเป็นทางการพบการระบาดของโรคไข้หวัดนก ชนิดสายพันธุ์ H5N1 ซึ่งเป็นสายพันธุ์ชนิดก่อโรครุนแรง ประเทศไทยสามารถส่งออกได้ทั้งไก่สดแช่แข็งและไก่ปรุงสุก แต่หลังจากการประกาศยืนยันพบการระบาดของโรคไข้หวัดนกดังกล่าว ส่งผลให้ประเทศไทยไม่สามารถส่งออกไก่สดแช่แข็งได้ สามารถส่งออกได้เฉพาะไก่ปรุงสุกเท่านั้น

2.3 ปัญหาและอุปสรรคในอุตสาหกรรมการเลี้ยงไก่เนื้อ

2.3.1 ภาคการผลิต

2.3.1.1 ฟาร์มเลี้ยงไก่³⁴

(1) ปัญหาการจดทะเบียนรับรองฟาร์มมาตรฐาน

ปัญหาการจดทะเบียนรับรองมาตรฐานฟาร์ม แบ่งได้เป็น 2 กรณี ดังนี้

ก. กรณีฟาร์มเลี้ยงไก่เนื้อที่มีจำนวนไก่ตั้งแต่ 3,000 ตัวขึ้นไป

ระเบียบมาตรฐานฟาร์มเลี้ยงไก่เนื้อของประเทศไทย พ.ศ. 2542 กำหนดให้ฟาร์มเลี้ยงไก่เนื้อที่จะเข้ามาตรฐานฟาร์มได้ ต้องเป็นฟาร์มเลี้ยงไก่เนื้อเพื่อการค้าที่มีจำนวนไก่ที่เลี้ยงตั้งแต่ 3,000 ตัวขึ้นไปเท่านั้น

ในทางปฏิบัติผู้เลี้ยงไก่เนื้ออิสระหรือรายย่อย ที่เลี้ยงไก่ตั้งแต่ 3,000 ตัวขึ้นไป และมีความประสงค์จะเข้าระบบมาตรฐานฟาร์ม มักประสบกับปัญหาขาดเงินทุนที่จะนำมาใช้ปรับปรุงฟาร์มเพื่อเข้าสู่ระบบ นอกจากนี้แล้วผู้เลี้ยงยังไม่มีการจัดระบบเอกสาร ตามที่ระเบียบมาตรฐานฟาร์มกำหนด ตัวอย่างเช่น คู่มือการจัดการฟาร์ม ระบบบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารฟาร์ม การจัดการด้านการผลิต เป็นต้น และผู้เลี้ยงยังไม่สามารถแบกรับค่าใช้จ่ายเพื่อจัดให้มีสัตวแพทย์ควบคุมฟาร์ม ตามระเบียบมาตรฐานฟาร์ม ซึ่งกำหนดให้ต้องมีสัตวแพทย์ที่มีใบอนุญาตบำบัดโรคสัตว์ชั้นหนึ่ง (ปัจจุบันเรียกว่าใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพการสัตวแพทย์ชั้นหนึ่ง) และต้องได้รับใบอนุญาตควบคุมฟาร์มจากกรมปศุสัตว์ด้วย ทั้งนี้ เพื่อทำหน้าที่ควบคุมดูแลสุขภาพสัตว์ภายในฟาร์ม

ส่วนกรณีฟาร์มเลี้ยงไก่ของบริษัทขนาดใหญ่ และฟาร์มที่ทำสัญญาผูกพันกับบริษัท สามารถเข้าสู่ระบบมาตรฐานฟาร์มได้โดยไม่มีข้อยุ่งยากมากนัก และโดยส่วนมากได้เข้าสู่ระบบมาตรฐานฟาร์มแล้ว

ข. กรณีฟาร์มเลี้ยงไก่เนื้อที่มีจำนวนไก่น้อยกว่า 3,000 ตัว

ฟาร์มที่เลี้ยงไก่เนื้อเพื่อการค้าที่มีจำนวนไก่น้อยกว่า 3,000 ตัว ไม่สามารถเข้าสู่ระบบมาตรฐานฟาร์มได้ แม้มีศักยภาพหรือความพร้อมที่จะเข้าสู่ระบบก็ตาม ฉะนั้น จึงอาจมีแนวทางออกโดยการแก้ไขเพิ่มเติมระเบียบมาตรฐานฟาร์ม โดยไม่กำหนดจำนวนไก่ที่เลี้ยง ทั้งนี้ หากเลี้ยงไก่เนื้อเพื่อการค้าแล้ว ก็สามารถเข้าสู่ระบบนี้ได้ทั้งหมด

(2) ปัญหาระบบฐานข้อมูลและระบบตรวจสอบย้อนกลับ

การตรวจสอบย้อนกลับมายังฟาร์มที่เลี้ยงสามารถแยกได้เป็น 2 ประการ ดังนี้

³⁴ สัมภาษณ์ ฌอนาร์ตน์ หรินทรานนท์, ผู้อำนวยการส่วนมาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสัตว์ สำนักพัฒนาระบบและรับรองมาตรฐานสินค้าปศุสัตว์ กรมปศุสัตว์, 21 สิงหาคม 2549.

ก. กรณีฟาร์มเลี้ยงไก่เพื่อเข้าสู่โรงฆ่าสัตว์ปีกเพื่อการส่งออก

ฟาร์มเลี้ยงไก่ที่ส่งเข้าโรงฆ่าสัตว์ปีกเพื่อการส่งออก จะต้องมีการกรอกแบบ สพส. 001 (LSC. 001) รายงานการตรวจไก่/เปิดที่ฟาร์ม (Poultry Inspection Report at Farm) ซึ่งระบุรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับไก่ที่เข้าโรงฆ่า เช่น ชื่อฟาร์ม วันที่เข้าเลี้ยง วันที่จับไก่ วันที่ตรวจไก่ ปริมาณอาหารที่ใช้ไปแล้ว ประวัติการเจ็บป่วย สวัสดิภาพสัตว์ ประวัติการให้วัคซีน เป็นต้น ฉะนั้น การตรวจสอบย้อนกลับว่าไก่มาจากฟาร์มใด จึงสามารถตรวจสอบได้โดยระบบเอกสาร แต่อย่างไรก็ตาม ในอนาคตอาจมีการพัฒนาใช้ระบบรหัสสินค้า (barcode) หรือระบบรหัสประจำตัวสัตว์ (Animal Identification System) โดยนำคลื่นความถี่วิทยุ (Radio Frequency Identification : RFID) มาใช้ในการระบุตัวสัตว์

ข. กรณีฟาร์มเลี้ยงไก่เพื่อเข้าสู่โรงฆ่าสัตว์ปีกเพื่อการบริโภคภายในประเทศ

ระบบตรวจสอบย้อนกลับว่าไก่มาจากฟาร์มใดบ้าง เป็นไปตามระบบที่โรงฆ่าสัตว์ เป็นผู้กำหนด

(3) ปัญหาการป้องกันและควบคุมโรค

ฟาร์มเลี้ยงไก่ที่กรมปศุสัตว์ได้รับรองเป็นฟาร์มมาตรฐานแล้วนั้น จะมีสัตวแพทย์ควบคุมฟาร์มทำหน้าที่ดูแลด้านสุขภาพสัตว์ทั้งระบบ ทั้งการป้องกันและควบคุมโรค และการจัดระบบความปลอดภัยทางชีวภาพ (Biosecurity)* จึงไม่มีปัญหาด้านการป้องกันและควบคุมโรค

ส่วนฟาร์มที่ยังไม่ได้มาตรฐาน ไม่มีสัตวแพทย์ควบคุมฟาร์ม ไม่มีระบบการป้องกันและควบคุมโรค ไม่มีระบบความปลอดภัยทางชีวภาพ บางครั้งเกษตรกรผู้เลี้ยงไม่มีความรู้ในการทำลายซากสัตว์ ทำให้โรคแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว แต่อย่างไรก็ตาม จากเหตุการณ์การระบาดของโรคไข้หวัดนก ทำให้ผู้เลี้ยงไก่เกิดความกลัวและให้ความสำคัญกับระบบการป้องกันและควบคุมโรคมามากขึ้น นอกจากนี้แล้ว การนำระบบความปลอดภัยทางชีวภาพมาใช้ตามความเหมาะสมกับศักยภาพของฟาร์มย่อมเป็นวิธีการในการป้องกันและควบคุมโรคได้เป็นอย่างดี

(4) ปัญหาการกำกับดูแลและบังคับใช้กฎหมาย

เนื่องจากระเบียบมาตรฐานฟาร์ม ไม่ใช่กฎหมาย จึงไม่มีผลในเชิงบังคับ หากผู้ประกอบการไม่ให้ความร่วมมือก็ไม่สามารถไปบีบบังคับให้เข้าสู่ระบบได้ ยกเว้น การเลี้ยงไก่เพื่อการส่งออก ได้มีการบังคับโดยอ้อม โดยกรมปศุสัตว์จะออกแบบ สพส. 001 ให้เฉพาะไก่เนื้อที่มาจากฟาร์มมาตรฐานเท่านั้น ฉะนั้น ต่อไปในอนาคตควรมีกฎหมายกำหนดมาตรฐานฟาร์ม

---

* ความปลอดภัยทางชีวภาพ (Biosecurity) หมายถึง การป้องกันหรือลดโอกาสในการนำเชื้อโรคเข้าหรือออกจากฟาร์ม โรงเรือน หรือสถานที่เลี้ยงสัตว์ปีก

โดยเฉพาะ เนื่องจากพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 และฉบับที่แก้ไขเพิ่มเติม มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันและควบคุมโรค มิได้กำหนดการจัดตั้งฟาร์มและกำหนดมาตรฐานฟาร์ม โดยตรง

นอกจากนี้แล้ว แม้มีระบบมาตรฐานฟาร์มแล้วก็ตาม แต่ภาคการส่งออกก็ต้องมีระบบการป้องกันและควบคุมโรคที่เข้มงวด และปัจจุบันได้มีการนำระบบควบคุมการผลิตแบบแยกส่วน (compartment) * มาใช้ในระบบการเลี้ยงไก่เพื่อการส่งออก ซึ่งเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของผู้ประกอบการเลี้ยงไก่เพื่อการส่งออก

2.3.1.2 อาหารสัตว์และยาสัตว์³⁵

(1) ปัญหาสารตกค้างในเนื้อสัตว์

สารตกค้างในเนื้อสัตว์เกิดจากสาเหตุปัจจัย 3 ประการดังนี้

ก. การใช้วัตถุผสมในอาหารสัตว์

วัตถุผสมในอาหารสัตว์ใช้เพื่อให้สัตว์เจริญเติบโต ป้องกันรักษาโรคได้ดี เพิ่มสีของอาหารสัตว์ ปรับปรุงคุณภาพซาก วัตถุผสมในอาหารสัตว์ที่พบตกค้างในเนื้อสัตว์ เช่น ไนโตรฟูแรนส์ คลอแรมเฟนิคอล เป็นต้น แต่ปัจจุบันพบการตกค้างของวัตถุที่ใช้ผสมในอาหารสัตว์น้อยลง

ข. การใช้ยาในสัตว์

ยาสัตว์ใช้เพื่อรักษาโรคในสัตว์ ยาที่ใช้ในสัตว์ปีกส่วนมากเป็นยาที่ใช้รักษาโรคบิด ยาถ่ายพยาธิ และยาที่ใช้รักษาโรคที่เกิดจากการติดเชื้อแบคทีเรีย เป็นต้น

---

* การควบคุมการผลิตแบบแยกส่วน (compartment) หมายถึง ระบบการเลี้ยงสัตว์ปีกที่ไม่ต้องคำนึงถึงหลักภูมิศาสตร์ แต่เน้นมาตรฐานความปลอดภัยทางชีวภาพ (biosecurity standard) และมาตรฐานเฝ้าระวัง เพื่อป้องกันความเสี่ยงจากการนำเชื้อไขหวัดนกเข้าไปแพร่ระบาดภายในฟาร์มที่มีอยู่ในเขต ครอบคืบที่ฟาร์มที่อยู่ใน compartment ไม่มีการติดเชื้อไขหวัดนก เนื้อไก่ที่ได้จาก compartment ดังกล่าวยังคงส่งออกในรูปแบบของเนื้อไก่สดแช่แข็งได้ แม้ว่าจะคงมีการระบาดในพื้นที่อื่น compartment อื่นก็ตาม

³⁵ สัมภาษณ์ ธีรวิชัย รอดสม, ผู้อำนวยการส่วนพัฒนาและควบคุมคุณภาพอาหารสัตว์ สำนักพัฒนาระบบและรับรองมาตรฐานสินค้าปศุสัตว์, 29 สิงหาคม 2549.

ค. สารตกค้างจากสิ่งแวดล้อม

สารตกค้างที่เกิดจากสิ่งแวดล้อม เช่น สารตกค้างจากสารเคมีปราบศัตรูพืช โลหะหนักต่างๆ เมื่อสัตว์กินน้ำกินดินที่มีการปนเปื้อนดังกล่าวเข้าไป สารดังกล่าวจึงกลายเป็นสารตกค้างอยู่ในเนื้อสัตว์

(2) ปัญหาการตรวจสอบย้อนกลับ

ในส่วนของอาหารสัตว์สามารถตรวจสอบ ณ ที่ฟาร์มได้ว่าใช้อาหารสัตว์จากที่ใด แต่เมื่อไก่เนื่องจากฟาร์มเข้าโรงฆ่าสัตว์แล้ว ต้องตรวจสอบไปว่าไก่มาจากฟาร์มไหน เพื่อตรวจสอบว่าใช้อาหารสัตว์จากที่ใด ซึ่งการตรวจสอบไ้จากโรงฆ่าสัตว์ว่ามาจากฟาร์มใดยังทำได้ยากอยู่

(3) ปัญหาการกำกับดูแลและบังคับใช้กฎหมาย

การบังคับใช้พระราชบัญญัติควบคุมคุณภาพอาหารสัตว์ พ.ศ. 2525 และฉบับที่แก้ไขเพิ่มเติม ก่อนข้างมีประสิทธิภาพและบังคับใช้ได้จริง โดยผู้ผลิตหรือนำเข้าเพื่อขายซึ่งอาหารสัตว์จะต้องได้รับใบอนุญาตผลิตอาหารสัตว์ หรือใบอนุญาตนำเข้าซึ่งอาหารสัตว์ ส่วนผู้ขายแต่มีได้ผลิตหรือนำเข้า ก็มีเพียงใบอนุญาตขายอาหารสัตว์ นอกจากนี้ ผู้ผลิตหรือนำเข้าเพื่อขายซึ่งอาหารสัตว์ จะผลิตหรือนำเข้าเพื่อขายได้ จะต้องขึ้นทะเบียนสูตรอาหารสัตว์ และได้รับใบสำคัญการขึ้นทะเบียนอาหารสัตว์ ด้วยอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งเป็นการควบคุมโดยกฎหมายถึง 2 ชั้นตอนด้วยกัน (กล่าวคือต้องมีใบอนุญาตผลิตอาหารสัตว์ หรือใบอนุญาตนำเข้าซึ่งอาหารสัตว์ และใบสำคัญการขึ้นทะเบียนอาหารสัตว์) ทำให้การควบคุมคุณภาพของอาหารสัตว์ค่อนข้างเข้มงวด แต่สามารถบังคับใช้ได้จริงอย่างไรก็ตาม ในส่วนของอาหารสัตว์ยังมีปัญหาในส่วนของอาหารสัตว์ผสมยา ซึ่งถือว่าเป็นอาหารสัตว์ ตามพระราชบัญญัติควบคุมอาหารสัตว์ พ.ศ. 2525 แต่ยังมีปัญหาคาบเกี่ยวระหว่าง 2 หน่วยงาน คือ กรมปศุสัตว์ หน่วยงานผู้ปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติควบคุมคุณภาพอาหารสัตว์ พ.ศ. 2525 กับสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา หน่วยงานผู้ปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510

2.3.1.3 โรงฆ่าชำแหละสัตว์ปีก³⁶

³⁶ สัมภาษณ์ พลกฤษณ์ อู่ยดา, นายสัตวแพทย์ 7 วช ส่วนตรวจสอบและรับรองสินค้าปศุสัตว์ สำนักพัฒนาระบบและรับรองมาตรฐานสินค้าปศุสัตว์ กรมปศุสัตว์, 18 สิงหาคม 2549.

(1) ปัญหาโรงฆ่าสัตว์ปีกของท้องถิ่นยังไม่ได้มาตรฐาน

แต่เดิมพระราชบัญญัติควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ. 2535 ยังไม่บังคับใช้กับสัตว์ปีก การประกอบกิจการโรงฆ่าสัตว์ปีกจึงทำได้อย่างเสรี จนกระทั่งได้มีการออกพระราชกฤษฎีกาให้ใช้พระราชบัญญัติควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ. 2535 บังคับกับไก่ เป็ด และห่านในทุกท้องที่ที่ตราชาอาณาจักร พ.ศ. 2549 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2549 โรงฆ่าสัตว์ปีก (ไก่ เป็ด และห่าน) จึงต้องอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ. 2535 นับแต่นั้นมา แต่ทั้งนี้ เนื้อหาของพระราชบัญญัติฉบับนี้ เน้นการบังคับใช้กับสัตว์ใหญ่ อย่างโค กระบือ แพะ แกะ สุกร เมื่อนำมาบังคับใช้กับสัตว์เล็กอย่าง สัตว์ปีก จึงทำให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายอยู่บ้าง

นอกจากนี้แล้ว โรงฆ่าสัตว์ปีกที่มีอยู่ทั่วประเทศส่วนใหญ่เป็นรายย่อย แต่ทั้งนี้ 80% ของเนื้อไก่ที่มีอัตราการผลิตสัปดาห์ละประมาณ 18 ล้านตัวนั้น เป็นเนื้อไก่ที่มาจากโรงฆ่า สัตว์ปีกที่ได้มาตรฐาน โดยแบ่งแยกเป็นประมาณ 15 ล้านตัวมาจากโรงฆ่าสัตว์ปีกที่ได้มาตรฐาน และประมาณ 3 ล้านตัว มาจากโรงฆ่าสัตว์ปีกที่ยังไม่ได้มาตรฐาน

(2) ปัญหาการตรวจสอบย้อนกลับ

สำหรับการตรวจสอบย้อนกลับนั้น โรงฆ่าสัตว์ปีกที่ได้มาตรฐานสามารถ ตรวจสอบย้อนกลับได้ว่าสัตว์ปีกนั้นมาจากฟาร์มใด โดยเป็นระบบที่แต่ละผู้ประกอบการเป็นผู้คิดค้นเพื่อใช้ภายในโรงฆ่าสัตว์ปีกของตนเอง แต่ก็จำกัดอยู่เพียงการตรวจสอบจากโรงฆ่าสัตว์ปีก ไปยังฟาร์มเท่านั้น ยังไม่มีระบบการตรวจสอบย้อนกลับจาก โรงฆ่าสัตว์ปีกไปยังผู้บริโภค นอกจากนี้แล้ว โรงฆ่าสัตว์ปีกที่ยังไม่ได้มาตรฐานยังไม่มีระบบตรวจสอบย้อนกลับแต่ประการใด

ฉะนั้น การนำระบบตรวจสอบย้อนกลับมาใช้ มีแนวโน้มว่าจะมีการออกเป็น ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กำหนดระบบตรวจสอบย้อนกลับ เพื่อเป็นมาตรฐานกลางให้ ผู้ประกอบการได้ถือปฏิบัติต่อไป เช่นเดียวกับประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่อง มาตรฐาน ฟาร์มเลี้ยงไก่เนื้อของประเทศไทย พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นมาตรฐานที่อาศัยความสมัครใจของ ผู้ประกอบการเอง

(3) ปัญหาการกำกับดูแลและบังคับใช้กฎหมาย

เนื่องจากพระราชบัญญัติควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ. 2535 เนื้อหาเน้นการบังคับใช้กับสัตว์ใหญ่ เมื่อบังคับใช้กับสัตว์เล็กอย่างสัตว์ปีก จึงเกิดปัญหาในทาง ปฏิบัติ โดยเฉพาะในรายละเอียด ซึ่งปัญหานี้อาจแก้ไขโดยออกกฎหมายลำดับรองกำหนด รายละเอียด เพื่อบังคับใช้กับสัตว์ปีกโดยเฉพาะ ตัวอย่างเช่น การประทับตราที่เนื้อสัตว์ ตามมาตรา 24 วรรคหนึ่ง อาจออกเป็นประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กำหนดวิธีการ ประทับตราที่บรรจุภัณฑ์แทนการประทับตราที่เนื้อสัตว์ปีก เป็นต้น

นอกจากนี้แล้ว พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติยังขาดความรู้ โดยเฉพาะด้านสุขอนามัย ทั้งนี้ เนื่องจากพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้มีได้มีเฉพาะแต่พนักงานเจ้าหน้าที่ที่เป็นบุคลากรของกรมปศุสัตว์ ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ด้านวิชาชีพการสัตวแพทย์เท่านั้น แต่ยังมีพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มาจากบุคลากรของราชการส่วนท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งเป็นส่วนใหญ่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้

(4) ปัญหาพฤติกรรมของผู้บริโภค

นอกจากปัญหาตามที่กล่าวมาตาม (1) - (3) แล้ว ยังมีปัญหาในประเด็นของพฤติกรรมของผู้บริโภค ซึ่งผู้บริโภคส่วนใหญ่ โดยเฉพาะผู้บริโภคในต่างจังหวัด ยังไม่ให้ความสำคัญกับความปลอดภัยของอาหารมากนัก เนื่องจากการบริโภคเนื้อสัตว์ที่ฆ่าโดยไม่ถูกสุขลักษณะไม่ได้มีผลต่อสุขภาพในทันที ผู้บริโภคจึงให้ความสำคัญกับราคามากกว่า ดังนั้น การฆ่าสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์ที่ไม่ได้รับอนุญาต และการฆ่าสัตว์ที่ไม่ได้มาตรฐาน ไม่ถูกสุขลักษณะจึงยังคงมีอยู่และยังคงอยู่ได้

2.3.1.4 การขนส่ง³⁷

(1) ปัญหาสวัสดิภาพสัตว์ในขณะขนส่ง

ปัจจุบันสวัสดิภาพสัตว์ยังไม่มีกฎหมายควบคุม

(2) ปัญหาการควบคุมการเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์

การเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์เป็นไปตามที่พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2542 ประกาศและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในทางปฏิบัติมีขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อน ดังนี้

ก. การเคลื่อนย้ายลูกไก่เข้าเลี้ยงใหม่

ต้องมีการตรวจโรคฟาร์มพ่อแม่พันธุ์เป็นประจำทุก 2 เดือน เพื่อให้แน่ใจว่าลูกไก่ปลอดโรค โดยพื้นที่ปลายทางต้องปลอดโรคอย่างน้อย 90 วัน และได้รับการรับรองฟาร์มมาตรฐานจากกรมปศุสัตว์ หรือปศุสัตว์จังหวัดรับรองความปลอดภัยด้านสุขอนามัย จึงจะออกใบอนุญาตนำหรือเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ภายในราชอาณาจักร (แบบ ร.4) ได้

³⁷ สัมภาษณ์ รักไทย งามภักดิ์, นายสัตวแพทย์ 7 วช ศูนย์ควบคุมโรคไข้หวัดนก สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ กรมปศุสัตว์, สัมภาษณ์ 27 กรกฎาคม 2549.

ข. การเคลื่อนย้ายไก่เนื้อเข้าโรงฆ่าสัตว์ปีก

ผู้ประสงค์จะเคลื่อนย้ายต้องติดต่อสำนักงานปศุสัตว์จังหวัด โดยแจ้งความแจ้งการเคลื่อนย้าย ตามแบบคำขออนุญาตนำหรือย้ายสัตว์ หรือซากสัตว์ภายในราชอาณาจักร (แบบ ร.1) ล่วงหน้าก่อนเคลื่อนย้าย 10 วัน เพื่อสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดส่งตัวอย่างไปตรวจยังห้องปฏิบัติการซึ่งต้องใช้เวลาประมาณ 8-10 วัน หากผลตรวจพบว่ามีโรค สัตวแพทย์มีอำนาจสั่งทำลายตามมาตรา 10 (4) แห่งพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2542 หากไม่พบว่ามีโรค สัตวแพทย์จะตรวจสอบดูว่าภายในรัศมี 10 กิโลเมตร ของพื้นที่ต้นทางต้องปลอดโรค และภายในรัศมี 5 กิโลเมตร ของพื้นที่ปลายทางปลอดโรค จึงจะออกใบอนุญาตนำหรือเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ภายในราชอาณาจักร (แบบ ร.4) ได้

(3) ปัญหาสุขอนามัยการเคลื่อนย้ายซากสัตว์

กรณีการเคลื่อนย้ายซากสัตว์ยังไม่มียกกฎหมายควบคุมสุขอนามัยการเคลื่อนย้ายโดยตรง ในทางปฏิบัติในการเคลื่อนย้ายซากไก่ ผู้ประกอบการรายย่อยนำซากไก่ใส่ในลังน้ำแข็ง ในขณะที่ผู้ประกอบการรายใหญ่มีรถห้องเย็นไว้เคลื่อนย้ายซากไก่โดยเฉพาะ

(4) ปัญหาการกำกับดูแลและบังคับใช้กฎหมาย

เนื้อหาของพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2542 ได้กำหนดควบคุมการเคลื่อนย้ายไว้ดีเพียงพอแล้ว แต่การปฏิบัติให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดมักเกิดปัญหา ดังนี้

- ขาดอัตรากำลังเจ้าหน้าที่เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติ โดยเฉพาะสัตวแพทย์ เพื่อทำหน้าที่ควบคุมการเคลื่อนย้าย

- ความรับผิดชอบของผู้ประกอบการ เนื่องจากงานการควบคุมการเคลื่อนย้ายเป็นงานนอกเวลาราชการ ส่วนมากเป็นเวลากลางคืนสัตวแพทย์ต้องไปดู เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปบริการนอกเวลาราชการ ผู้ประกอบการควรต้องเสียค่าป่วยการ ค่าตอบแทนที่ถูกต้องตามกฎหมายให้เจ้าหน้าที่ ซึ่งในส่วนนี้จะช่วยลดกำลังคนลง และประหยัดงบประมาณ

2.3.2 ภาคการตลาด³⁸

2.3.2.1 อุตสาหกรรมการเลี้ยงไก่เนื้อเพื่อการบริโภคภายในประเทศ

(1) ปัญหาคุณภาพของเนื้อไก่

ผู้ประกอบการรายใหญ่ โดยเฉพาะการเลี้ยงไก่ของบริษัทขนาดใหญ่ ไม่พบว่ามีปัญหาในเรื่องของคุณภาพของเนื้อไก่ เนื่องจากมีการเลี้ยงไก่ในระบบปิดแบบอีแวป (Evaporative Cooling System : Evap) ได้รับการรับรองมาตรฐานฟาร์มเลี้ยงไก่เนื้อจากกรมปศุสัตว์ การเลี้ยงคำนึงถึงหลักสวัสดิภาพสัตว์ (Animal Welfare) มีการให้อาหารสัตว์และยาสัตว์อย่างถูกต้อง ไก่ที่เลี้ยงจึงปลอดโรคและสารตกค้าง หม่าและชำแหละไก่ในโรงฆ่าที่ได้มาตรฐานทั้งระบบ HACCP สำหรับโรงฆ่าเพื่อการส่งออกจากกรมปศุสัตว์ ระบบ GMP ระบบ ISO 9000 และ ISO 14000 นอกจากนี้ ในส่วนของการขนส่ง บริษัทขนาดใหญ่จะมีรถห้องเย็นสำหรับขนส่งซากไก่ และเพื่อสร้างความมั่นใจว่าเนื้อไก่ปลอดจากการปนเปื้อนในระหว่างขนส่งอย่างแน่นอน โดยทั่วไปแล้วจะมีการบรรจุเนื้อไก่ในบรรจุภัณฑ์ มาจากโรงฆ่าชำแหละ

แต่ทั้งนี้ ในส่วนของผู้ประกอบการขนาดกลางและรายย่อย ยังมีความจำเป็นต้องควบคุมคุณภาพของเนื้อไก่ นับตั้งแต่ฟาร์มที่เลี้ยง อาหารและยาสัตว์ที่ใช้ ขั้นตอนการฆ่าสัตว์และมาตรฐานของโรงฆ่า และการขนส่ง

(2) ปัญหาของตลาดและสถานที่จำหน่าย

สถานที่จำหน่ายเนื้อสัตว์ปีก โดยทั่วไปแล้ว มี 2 ประเภท คือ

1. ห้างสรรพสินค้า (Supermarket) ลักษณะของการจำหน่าย มี 2 ลักษณะคือ ประการแรก โดยการบรรจุอยู่ในกล่องโฟมและมีแผ่นพลาสติกใสปิดไว้ โดยกล่องโฟมดังกล่าวจะวางแช่อยู่ในชั้นวางที่มีการควบคุมอุณหภูมิให้มีความเย็นสม่ำเสมอและทั่วถึง ประการที่สอง โดยการวางในชั้นวางที่มีการควบคุมอุณหภูมิ และวางเนื้อไก่ที่มีการแช่เย็นในถาดวางขนาดใหญ่ เพื่อให้ผู้บริโภคได้เลือกซื้อโดยใช้คีบคีบเนื้อไก่ที่ต้องการแล้วนำมาชั่งตามน้ำหนักที่ต้องการ

2. ตลาดสด ลักษณะของการจำหน่ายในตลาดสดซึ่งเป็นแผงขาย ส่วนมากจะวางไก่ไว้บนน้ำแข็งบดที่อัดแน่น ความเย็นจึงอาจไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะเนื้อไก่ที่อยู่ข้างบน โดยทั่วไปผู้บริโภคมักเลือกซื้อไก่ในตลาดสดโดยใช้มือหยิบไก่ใส่ในถาดชั่ง บางแผงไม่มีน้ำล้างมือ

³⁸ สัมภาษณ์ พรศรี เหล่ารุจิสวัสดิ์. ผู้จัดการสมาคมผู้ผลิตไก่เพื่อส่งออกไทย, 14 กันยายน 2549.

ซึ่งลักษณะของการสัมผัสกับเนื้อไก่ดังกล่าว มีความเสี่ยงมากสำหรับผู้บริโภค หากเนื้อไก่ดังกล่าวมีการปนเปื้อนของเชื้อโรค โดยเฉพาะ ใช้หัวคั่น อาจติดต่อมายังผู้บริโภค โดยการสัมผัสกับเนื้อไก่ได้ นอกจากนี้สิ่งแวดล้อมในตลาดสด โดยเฉพาะแผงขายไก่ ส่วนมากมักสกปรก ซึ่งเชื้อโรคจากสิ่งแวดล้อมในตลาดสดอาจปนเปื้อนมายังเนื้อไก่ที่วางแช่อยู่บนน้ำแข็งได้

(3) ปัญหาโรคระบาด

ปัญหาโรคระบาดในไก่ที่สำคัญคือ โรคแซลมอนเนลลา และโรคไข้หวัดนก แต่ที่กระทบต่อความเชื่อมั่นของผู้บริโภคมากที่สุด คือ โรคไข้หวัดนก ซึ่งเป็นโรคที่สามารถติดต่อสู่คนได้ ในช่วงแรกของการระบาดผู้บริโภคบางรายเลิกบริโภคเนื้อไก่ แม้ต่อมาสามารถควบคุมโรคได้ก็ตาม การบริโภคเนื้อไก่ก็ถือว่ายังน้อยกว่าช่วงก่อนเกิดการระบาด

2.3.2.2 อุตสาหกรรมการเลี้ยงไก่เนื้อเพื่อการส่งออก

(1) ปัญหาการกีดกันทางการค้า

ปัญหาการกีดกันทางการค้าที่สำคัญที่กระทบต่อผู้ส่งออกมาก คือ มาตรการทางภาษี อย่างกรณีสหภาพยุโรปประกาศปรับอัตราภาษีศุลกากรสำหรับผลิตภัณฑ์เนื้อไก่ เป็นต้น

(2) ปัญหาโรคระบาด

จากสถานการณ์การระบาดของโรคไข้หวัดนก ทำให้ประเทศไทยไม่สามารถส่งออกเนื้อไก่สดแช่แข็งได้ สามารถส่งออกได้เฉพาะไก่ปรุงสุกเท่านั้น ทำให้ประเทศไทยต้องเสียส่วนแบ่งการตลาดสำหรับเนื้อไก่สด โดยเฉพาะประเทศบราซิล ได้เข้ามาแทนที่ส่วนแบ่งการตลาดของเนื้อไก่สดจากประเทศไทย เนื่องจากในประเทศบราซิลไม่มีการระบาดของโรคไข้หวัดนก

2.4 ปัญหาโรคไข้หวัดนก

2.4.1 ความเป็นมาของโรคไข้หวัดนก

2.4.1.1 ไวรัสไข้หวัดนกและการก่อโรค³⁹

โรคไข้หวัดนก (bird flu) เป็นโรคไข้หวัดใหญ่ชนิดหนึ่งที่เกิดกับสัตว์ปีก มีชื่อทางวิชาการว่า “ไข้หวัดใหญ่สัตว์ปีก” (Avian influenza หรือ bird flu) เกิดจากไวรัสไข้หวัดใหญ่ชนิดหนึ่ง เรียกว่า ชนิดหรือสายพันธุ์เอ (type A) ไวรัสไข้หวัดใหญ่สายพันธุ์นี้ นอกจากสามารถติดต่อได้ในมนุษย์แล้ว ยังติดต่อได้ในสัตว์อื่นอีกมากมาย เช่น เป็ด ไก่ สุกร ม้า และสัตว์เลี้ยงลูก

³⁹มรกต ตันติเจริญ และ นำชัย ชีววิวรรธน, บรรณาธิการ, “ไข้หวัดนก” โรคอุบัติใหม่บนโลกใบเก่า (ม.ป.ท., 2548), หน้า 2-3.

ด้วยนมอื่นๆ อีกหลายชนิด นอกจากนี้ยังมีไวรัสสายพันธุ์บีและซี (type B and C) ซึ่งติดต่อกันคนเท่านั้น ส่วนไวรัสชนิดซีอาจจะติดต่อกันในสุกรด้วย แต่ทั้งนี้ไม่เคยพบการระบาดใหญ่จากไวรัสทั้งสองชนิดนี้

ไวรัสไข้หวัดนกมีอาร์เอ็นเอ (RNA) เป็นสารพันธุกรรม เรียงตัวอยู่ในรูปของสายอาร์เอ็นเอจำนวน 8 สายแตกต่างกันหากจากกัน บรรจุอยู่ในแผ่นเยื่อสองชั้นที่มีไขมันเป็นองค์ประกอบ (lipid bilayer) ไวรัสชนิดนี้สามารถติดต่อกันได้ในสัตว์จำพวกนก พบการระบาดอยู่ตามธรรมชาติในกลุ่มนกป่า โดยปกติแล้วไม่ติดต่อกับหรือระบาดในคน จุดอ่อนของไวรัสชนิดนี้คือ จะถูกทำลายด้วยความร้อน เช่น ที่อุณหภูมิ 56 องศาเซลเซียส นาน 3 ชั่วโมง หรือ 60 องศาเซลเซียส นาน 30 นาที ขึ้นไป และไม่ทนต่อความแห้ง และทำลายด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อทั่วไป เช่น แอลกอฮอล์ และกลอรีฟอร์ม แต่เชื้อไวรัสคงอยู่ได้นานในสิ่งขับถ่ายและสารคัดหลั่งต่างๆ เช่น อุจจาระ น้ำมูก น้ำตา น้ำลาย และเสมหะ

เชื้อไวรัสไข้หวัดใหญ่สายพันธุ์เอ แบ่งประเภทเป็นสายพันธุ์ย่อยต่างๆ โดยอาศัยโปรตีน 2 ชนิดที่อยู่บริเวณผิวนอกของเชื้อไวรัสเป็นหลัก คือ โปรตีนฮีมาแอกกลูตินิน (Hemagglutinin) ซึ่งนิยมเรียกหรือแทนด้วยอักษรย่อเป็น HA หรือ H ซึ่งทำหน้าที่จับกับตัวรับ (receptor) บนผิวเซลล์ เพื่อให้ไวรัสจะสามารถแทรกตัวเข้าไปในเซลล์ของสิ่งมีชีวิตชนิดนั้นๆ ได้ โปรตีนอีกชนิดหนึ่งที่สำคัญของไวรัสไข้หวัดนกคือ โปรตีนนิวรามินิเดส (neuraminidase) ซึ่งเรียกย่อเป็น NA หรือ N ซึ่งทำหน้าที่เป็นเอนไซม์ (enzyme) ชนิดหนึ่งที่สามารถย่อยโปรตีนชนิดหนึ่งที่เรียกว่า ไกลโคโปรตีน (glycoprotein) ทำให้ไวรัสสามารถหลุดรอดจากดักจับของเมือกที่อยู่ในระบบทางเดินหายใจได้ ไวรัสจึงสามารถบุกรุกเข้าไปถึงเซลล์ที่อยู่ลึกเข้าไปเรื่อยๆ ได้ สำหรับการจัดจำแนกสายพันธุ์ย่อยตามชนิดของโปรตีนทั้งสองชนิดนั้น มีการแบ่งกลุ่มโปรตีน H ออกเป็น 15 สายพันธุ์ย่อย (subtype) ในขณะที่แบ่งกลุ่มของโปรตีน N เป็น 9 สายพันธุ์ย่อย ในจำนวนนี้มีกลุ่มของไวรัสที่มีโปรตีน H เพียง 3 สายพันธุ์ย่อย (H1, H2 และ H3) และ N เพียง 2 สายพันธุ์ย่อยเท่านั้น (N1 และ N2) ที่พบกระจายทั่วไปในมนุษย์ สำหรับไวรัสไข้หวัดนกที่ระบาดในประเทศไทยเป็นสายพันธุ์ย่อย H5N1 ซึ่งหมายความว่าไวรัสดังกล่าวถูกจัดจำแนกให้มีโปรตีนฮีมาแอกกลูตินิน ชนิดที่ 5 และโปรตีนนิวรามินิเดสชนิดที่ 1 นั่นเอง จากข้อมูลการระบาดพบว่า มีไวรัสไข้หวัดใหญ่จำนวน 3 สายพันธุ์ย่อย ที่ระบาดกันอยู่ในกลุ่มสัตว์ปีกคือ สายพันธุ์ย่อย H5 H7 และ H9 โดยที่เชื้อไวรัสไข้หวัดนกที่พบในประเทศไทยในการระบาดตั้งแต่ต้นปี 2547 เป็นสายพันธุ์ย่อย H5N1 ไวรัสไข้หวัดนกสายพันธุ์ย่อยอื่นๆ ก็อาจมีการติดต่อกันมาซึ่งมนุษย์ได้เช่นกัน เช่น พบว่ามีการติดไวรัส

ไข้หวัดนกชนิด H7N7 ที่ประเทศเนเธอร์แลนด์ ในปี พ.ศ. 2546 ในกรณีหลังนี้ มีผู้ป่วยรวม 89 ราย และมีผู้ป่วยเสียชีวิต 1 ราย เป็นต้น

2.4.1.2 อาการของโรคและการติดต่อ⁴⁰

อาการของคนและสัตว์ที่ติดโรคไข้หวัดนกจะคล้ายคลึงกับอาการของคนและสัตว์ที่เป็นไข้หวัดใหญ่ แต่อาจจะมีรายละเอียดบางอย่างที่แตกต่างออกไป ดังนี้

2.4.1.2.1 ระยะฟักตัวและอาการในสัตว์

ระยะฟักตัวของโรคไข้หวัดนก มีตั้งแต่ระยะเวลาเพียงไม่กี่ชั่วโมงจนถึง 3 วัน สัตว์จะมีอาการซึม ซึมพอม ไม่กินอาหาร ขนยุ่ง ลดการออกไข่ จาม หายใจลำบาก หน้าบวม หงอน และเหนียงบวม สีค้ำคล้ำ มีอาการทางประสาท ท้องเสีย นอกจากนี้ยังพบอีกด้วยว่าในบางกรณี สัตว์อาจตายกะทันหันโดยไม่แสดงอาการ อัตราการตายของสัตว์จากโรคนี้นั้นสูงมาก ราว 90-100%

2.4.1.2.2 วิธีการติดต่อระหว่างสัตว์

ไวรัสจะติดต่อผ่านทางน้ำลาย น้ำมูก และอุจจาระของสัตว์ที่ติดโรค และติดต่อสู่สัตว์ปีกที่ไวต่อการรับเชื้อ ผ่านทางระบบทางเดินหายใจและทางเดินอาหาร ทั้งนี้ การติดเชื้อมูลสุ่ปากเป็นวิธีที่พบบ่อยที่สุด

2.4.1.2.3 วิธีการติดต่อระหว่างสัตว์สู่คน

คนสามารถติดเชื้อมาจากสัตว์ได้จากการสัมผัสสัตว์ป่วยโดยตรง และโดยทางอ้อมจากการสัมผัสกับสารคัดหลั่งจากสัตว์ที่เป็นโรค เช่น อุจจาระ น้ำมูก น้ำลายของสัตว์ป่วย โดยเชื้อไวรัสมักจะติดมากับมือผู้ป่วย เมื่อผลอใช้นี้มือแยงตา แยกจมูก เชื้อก็จะเข้าสู่ร่างกายทางเยื่อตาหรือเยื่อจมูก ดังนั้น ผู้มีความเสี่ยงในการเกิดโรค ได้แก่ ผู้ที่มีอาชีพเกี่ยวข้องกับหรือใกล้ชิดสัตว์ปีก เช่น ผู้เลี้ยง ช่างแหละ ขนส่ง ขนย้าย ผู้ขายสัตว์ปีกและซากสัตว์ปีก สัตวบาล และสัตวแพทย์ รวมถึงเด็กๆที่เล่นและคลุกคลีกับสัตว์ปีก ปัจจุบันยังไม่พบการติดเชื้อมาจากการกินเนื้อหรือไข่ของสัตว์ปีก

2.4.1.2.4 ระยะฟักตัวและอาการในคน

ระยะฟักตัวในคน เฉลี่ย 3-5 วัน สูงสุดไม่เกิน 7 วัน ผู้ป่วยจะมีอาการคล้ายกับไข้หวัดใหญ่ทั่วไป คือ เริ่มด้วยอาการมีไข้สูง หนาวสั่น ปวดศีรษะ ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ อ่อนเพลีย

⁴⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 5-6.

เจ็บคอ ไอแห้งๆ คัดจมูก น้ำมูกไหล และอาจมีอาการตาแดงร่วมด้วย บางคนอาจมีอาการคลื่นไส้ อาเจียน ท้องเดินร่วมด้วย ผู้ป่วยในกลุ่มเด็กเล็ก ผู้สูงอายุ หรือผู้ที่มีโรคประจำตัว เช่น โรคเบาหวาน โรคหัวใจ อาจจะมีอาการรุนแรงได้ โดยจะมีอาการหอบ หายใจลำบาก เนื่องจากปอดอักเสบรุนแรง อาจมีอาการแทรกซ้อนอื่นๆ ที่รุนแรงเป็นอันตรายถึงชีวิตได้ ในรายที่เป็นไม่รุนแรงและไม่มีโรคแทรกซ้อน จะหายได้เองภายใน 2-7 วัน และอาจมีบางรายที่ติดเชื้อไขหวัดนก แต่ไม่แสดงอาการเจ็บป่วยได้เช่นกัน

2.4.1.2.5 การติดต่อจากคนสู่คน

ปัจจุบันยังไม่พบที่มีการติดต่อของไขหวัดนกจากคนสู่คนอย่างกว้างขวาง แต่ก็มีบางรายซึ่งมีน้อยมาก ที่ต้องสงสัยว่าอาจจะติดต่อจากคนสู่คน อย่างไรก็ตาม มีการวิตกกังวลว่า ถ้าเชื้อไขหวัดนกกลายพันธุ์ก็อาจติดจากคนสู่คน ซึ่งทำให้เกิดการระบาดอย่างรุนแรงได้ เนื่องจากยังไม่มีภูมิคุ้มกันที่จำเป็นในประชากรทั่วไป

2.4.1.3 การตรวจเชื้อไขหวัดนก⁴¹

การวินิจฉัยการติดเชื้อไวรัสไขหวัดนกอาจทำได้ด้วยการเพาะเลี้ยงเชื้อ การตรวจหาแอนติเจน การตรวจหาสารพันธุกรรมอาร์เอ็นเอ (RNA) ของไวรัส และการตรวจหาแอนติบอดี (antibody) รายงานจากองค์การอนามัยโลก (World Health Organisation : WHO) ระบุว่ามีการตรวจสอบ และจำแนกไวรัสในสัตว์ที่เชื่อถือได้ไม่น้อยกว่า 10 วิธี แต่ละวิธีในการตรวจเชื้อไวรัส H5N1 มีข้อดีและข้อเสียแตกต่างกันไป ยกตัวอย่างเช่น

- การเพาะเลี้ยงเชื้อด้วยไข่ไก่หรือเซลล์ในจานเพาะเลี้ยง เป็นวิธีการที่สามารถทำได้ทันที แต่ต้องการผู้เชี่ยวชาญ เครื่องมือและสถานที่พิเศษในการตรวจ ค่าใช้จ่ายสูงมาก และรู้ผลช้า
- วิธีอาร์ที-พีซีอาร์ (RT-PCR) เป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพสูงมาก สามารถตรวจพบได้แม้ว่าจะมีปริมาณไวรัสเล็กน้อย แต่ต้องการผู้เชี่ยวชาญและเครื่องมือพิเศษในการตรวจ
- วิธีอีไลซ่า (ELISA) มีวัตถุประสงค์และชุดตรวจที่กรมปศุสัตว์ และกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์อยู่แล้ว ไม่ต้องการผู้เชี่ยวชาญในการทดสอบ และมีค่าใช้จ่ายต่ำ
- วิธีอิมมูโนโครมาโตกราฟี (Immunochromatography) ใช้โมโนโคลนอลแอนติบอดี (monoclonal antibody) ซึ่งมีความจำเพาะสูงกับไวรัสไขหวัดใหญ่ สามารถทำได้สะดวกรวดเร็วมาก ภายในเวลาเพียง 10 นาที ปัจจุบันมีผู้ผลิตชุดตรวจไขหวัดนกที่ใช้วิธีการตรวจ

⁴¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 7-8.

แบบนี้ในประเทศไทยแล้ว คือ บริษัท อิน โนวา ไบโอเทคโนโลยี ภายใต้การสนับสนุนของศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ

การตรวจสอบด้วยชุดตรวจแบบวิธีอิมมูโนโครมาโตกราฟีนี้ แม้จะใช้สำหรับวินิจฉัยไวรัสก่อโรคไข้หวัดใหญ่ได้ แต่ไม่สามารถระบุชนิดของเชื้อว่าเป็นไข้หวัดใหญ่สายพันธุ์ย่อยใด ซึ่งในจำนวนนี้บางสายพันธุ์ย่อยอาจจะเป็นไวรัสที่มีระบาดอยู่ตามปกติในฤดูหนาว ในขณะที่บางกรณีอาจเป็นไวรัสชนิด H5N1 ที่ต้องเฝ้าระวังเป็นพิเศษ การระบุสายพันธุ์ย่อยของเชื้อจำเป็นต้องใช้การตรวจสอบโดยละเอียดด้วยวิธีการอื่นที่ออกแบบมาจำเพาะกับสายพันธุ์ย่อยนั้นๆ ต่อไป

2.4.2 ปัญหาโรคไข้หวัดนกในประเทศไทย

2.4.2.1 สถานการณ์การระบาดของโรคไข้หวัดนก

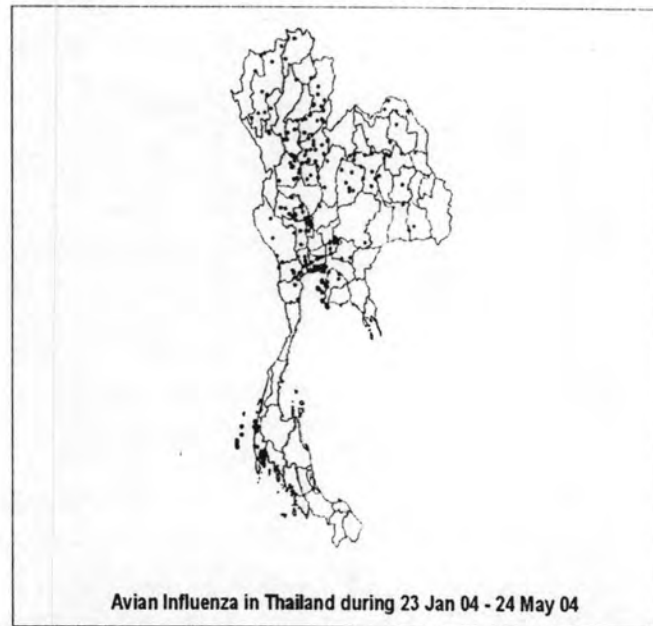
ตามประเทศไทยได้ประกาศอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 23 มกราคม 2547 ว่ามีการระบาดของโรคไข้หวัดนก โดยห้องปฏิบัติการได้ยืนยันผลการตรวจ พบเชื้อไวรัสโรคไข้หวัดนกสายพันธุ์ H5N1 ซึ่งเป็นชนิดรุนแรง (Highly Pathogenic Avian Influenza : HPAI) เป็นครั้งแรก และไม่เคยปรากฏมีมาก่อนในประเทศไทย โดยพบเชื้อโรคดังกล่าวที่ฟาร์มไก่แห่งหนึ่งที่ตำบลบ้านแหลม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

ทั้งนี้ การระบาดของโรคไข้หวัดนกกนับตั้งแต่วันที่ 23 มกราคม 2547 จนถึงเดือนพฤศจิกายน 2548 สรุปสถานการณ์การระบาดได้ ดังนี้⁴²

---

⁴²ศูนย์ควบคุมโรคไข้หวัดนก สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ กรมปศุสัตว์, การควบคุมโรคไข้หวัดนกในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2548), หน้า 94.

2.4.2.1.1 การระบาดของโรคไข้หวัดนกรอบที่ 1 (23 มกราคม – 24 พฤษภาคม 2547)

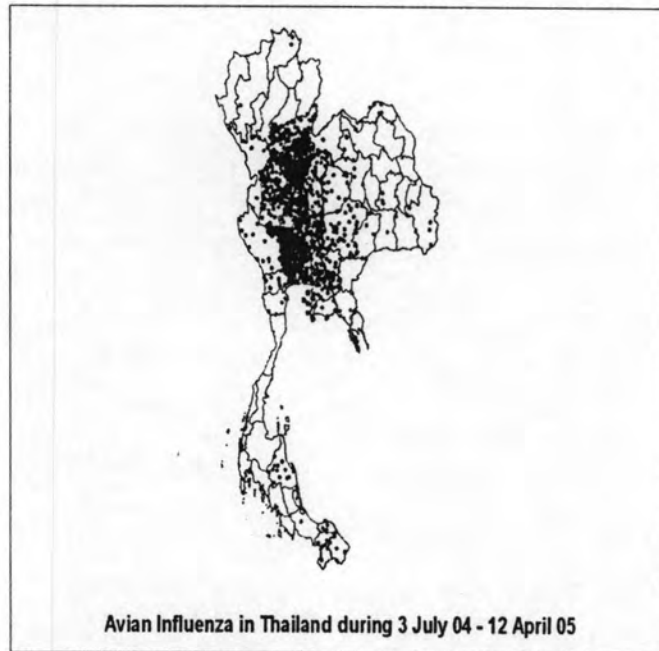

รูปที่ 3 การระบาดรอบที่ 1

พบโรคไข้หวัดนกชนิดสายพันธุ์ H5N1 ครั้งแรกเมื่อวันที่ 23 มกราคม 2547 ในฟาร์มไก่ไข่ที่อำเภอบางปลาหมอ จังหวัดสุพรรณบุรี และพบโรคไข้หวัดนกครั้งแรกที่สุดในรอบแรก เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2547 ที่ฟาร์มไก่ในภาควิชาสัตวศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สรุปสถานการณ์การระบาดในครั้งนี้พบว่า มีโรคไข้หวัดนกทั้งหมด 190 ครั้ง ใน 141 ตำบล 88 อำเภอ 42 จังหวัด พื้นที่ที่พบโรคมามากที่สุด ได้แก่ ภาคเหนือตอนล่าง 55 ครั้ง (28.95%) รองลงมาได้แก่ภาคตะวันออก 37 ครั้ง (19.47%) และภาคกลาง 24 ครั้ง (12.63%) พื้นที่ที่ไม่พบการเกิดโรคได้แก่ ภาคใต้ตอนล่าง ชนิดสัตว์ปีกที่พบโรคมามากที่สุด ได้แก่ ไก่พื้นเมือง 58.42% รองลงมาได้แก่ ไก่เนื้อและไก่ไข่ จำนวนเท่ากัน คือ 2.11%

2.4.2.1.2 การระบาดของโรคไข้หวัดนกรอบที่ 2 (3 กรกฎาคม 2547– 12 เมษายน 2548)

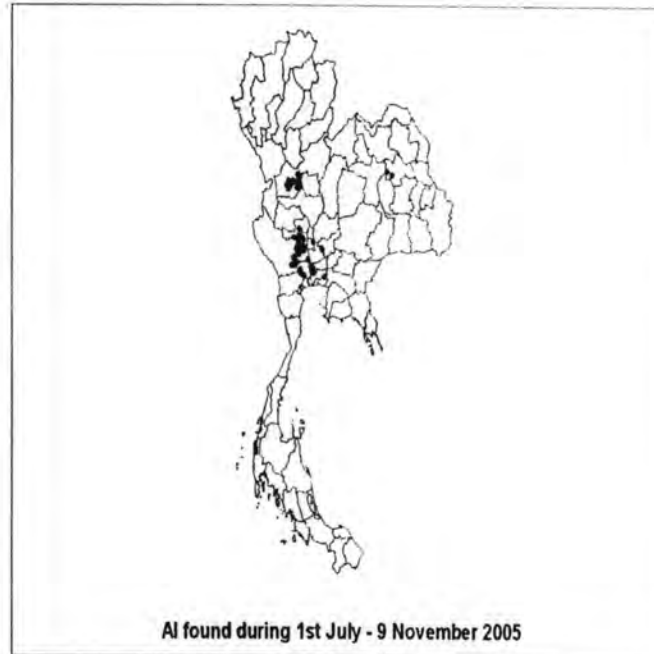

รูปที่ 4 การระบาดรอบที่ 2

พบโรคไข้หวัดนกครั้งแรกในการระบาดรอบที่สองเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2547 ที่ฟาร์มไก่ไข่ในอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และพบโรคไข้หวัดนกครั้งสุดท้ายในรอบที่สอง เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2548 ในไก่ชนที่ตำบลท้ายตลาด อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

สรุปผลการพบโรคไข้หวัดนกในรอบสอง พบโรคไข้หวัดนกทั้งหมด 1,542 ครั้ง ใน 784 ตำบล 264 อำเภอ 51 จังหวัด พื้นที่ที่พบโรคไข้หวัดนกมากที่สุดได้แก่ภาคเหนือตอนล่าง จำนวน 631 ครั้ง (40.92%) รองลงมาได้แก่ภาคกลาง จำนวน 597 ครั้ง (38.72%) ส่วนพื้นที่ภาคเหนือพบโรคน้อยที่สุด จำนวน 3 ครั้ง (0.19%) และชนิดสัตว์ที่ให้ผลบวกต่อเชื้อไวรัสไข้หวัดนก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ไก่พื้นเมือง เป็ดไล่ทุ่ง ไก่เนื้อ ไก่ไข่ นกกระทา และ สัตว์ปีกอื่นๆ คิดเป็น 57.03%, 5.23%, 4.63%, 1.99% และ 1.93% ตามลำดับ

2.4.2.1.3 การระบาดของโรคไข้หวัดนกรอบที่ 3 (1 กรกฎาคม 2548 – 9 พฤศจิกายน 2548))

รูปที่ 5 การระบาดรอบที่ 3

พบโรคไข้หวัดนกรั้งแรกในการระบาดรอบที่ 3 เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2548 ที่ ฟาร์มนกกระทา หมู่ 1 ตำบลศาลาขาว อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

พบโรคไข้หวัดนกรั้งทั้งหมด 77 ครั้ง ใน 56 ตำบล 28 อำเภอ 11 จังหวัด พื้นที่ที่พบโรคไข้หวัดนกรั้งมากที่สุดได้แก่ภาคกลาง จำนวน 37 ครั้ง (48.1%) รองลงมาได้แก่ ภาคเหนือตอนล่าง 25 ครั้ง (32.5%) ภาคตะวันตก จำนวน 11 ครั้ง (14.3%) ภาคตะวันออก จำนวน 2 ครั้ง (2.6%) และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 2 ครั้ง (2.6%) และชนิดสัตว์ที่ให้ผลบวกต่อเชื้อไวรัสไข้หวัดนกรั้งลำดับจากมากไปหาน้อยได้แก่ ไก่พื้นเมือง นกกระทา ไก่ชน ไก่เนื้อ เป็ดไล่ทุ่ง และไก่เนื้อ คิดเป็น 73%, 8.1%, 6.8%, 5.4%, 4.1%, และ 2.7% ตามลำดับ

2.4.2.2 มาตรการป้องกันและควบคุมโรคไข้หวัดนกรั้งในประเทศไทย

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาโรคไข้หวัดนกรั้ง โดยเน้นความปลอดภัยของประชาชนเป็นหลักควบคู่ไปกับการควบคุมโรคไข้หวัดนกรั้งในสัตว์ปีกไม่ให้เกิดการระบาดตามมาอีก ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมตามมา ทั้งนี้ การดำเนินการเน้นการควบคุมโรคในสัตว์ปีกเป็นหลัก ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของคนตามมา ปัญหาโรคไข้หวัดนกรั้งจึงเป็นปัญหาสำคัญระดับชาติที่ต้องดำเนินการแก้ไข และเป็นปัญหาระดับนานาชาติ ซึ่งแต่ละ

ประเทศ รวมทั้งองค์การระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง จะต้องร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้หมดสิ้นไปโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ อย่างไรก็ตาม ในส่วนของการดำเนินการแก้ไขปัญหาโรคไข้หวัดนกของประเทศไทย นับตั้งแต่วันที่ 23 มกราคม 2547 ซึ่งเป็นวันที่ประเทศไทยประกาศอย่างเป็นทางการว่าพบการระบาดของโรคไข้หวัดนก โดยเฉพาะการระบาดของโรคไข้หวัดนกรอบที่ 1 (23 มกราคม – 24 พฤษภาคม 2547) นั้น เพื่อเป็นการป้องกันและควบคุม โรคไข้หวัดให้เกิดผลสัมฤทธิ์ รัฐบาลไทย โดยกรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หน่วยงานผู้รับผิดชอบ (Competent Authority : CA) ตามกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2545 ข้อ 1 “ให้กรมปศุสัตว์ มีภารกิจเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตสัตว์และสุขภาพสัตว์ให้มีสัตว์เพียงพอกที่ได้มาตรฐานถูกสุขอนามัย ปราศจากโรค สารตกค้าง สารปนเปื้อน มีความปลอดภัยต่อผู้บริโภค และสามารถแข่งขันได้ในตลาดโลกได้...” จึงได้มีการใช้มาตรการต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาโรคไข้หวัดนก ดังนี้

2.4.2.2.1 การเฝ้าระวัง

การดำเนินการเฝ้าระวังต้องใช้เครือข่ายเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ เช่น อาสาสมัครของกรมปศุสัตว์ ของกระทรวงสาธารณสุข หรือนุเคราะห์จากหน่วยงานอื่นที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ในการค้นหาสัตว์ปีกป่วยหรือตายผิดปกติ เมื่อเครือข่ายเฝ้าระวังโรคพบสัตว์ปีกป่วยหรือตาย จะต้องแจ้งให้ปศุสัตว์จังหวัดหรือปศุสัตว์อำเภอเข้าตรวจสอบ และให้สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดรายงานกรมปศุสัตว์ทราบภายใน 8 ชั่วโมง ตามระบบและรูปแบบรายงานที่กรมปศุสัตว์กำหนด รวมทั้งแจ้งให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดทราบด้วย และต้องเก็บตัวอย่างซากสัตว์ปีกหรือทำ cloacal swab* ส่งตรวจไปยังห้องปฏิบัติการในห้องที่

2.4.2.2.2 การสอบสวนโรค

เมื่อสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดได้รับแจ้งกรณีสัตว์ปีกป่วยหรือตายผิดปกติจากเครือข่ายเฝ้าระวังแล้ว ให้ดำเนินการสอบสวนหาสาเหตุที่แท้จริงของการเกิดโรค โดยใช้วิชาการตามหลัก

---

* cloacal swab คือ วิธีการเก็บตัวอย่าง โดยการใช้นิ้วพันสำลี (cotton bud) สอดเข้ากันสัตว์ปีก ป้ายรอบผนังทวารหนักให้มีอุจจาระติดสำลีออกมา ถ้าสัตว์ปีกขนาดเล็กให้ใช้นิ้วพันสำลีป้ายอุจจาระสดๆ จากพื้นแทนการป้ายกัน จากนั้นนำผลไปตรวจในห้องปฏิบัติการต่อไป

วิชาชีพการสัตวแพทย์แล้วรายงานให้กรมปศุสัตว์ทราบทันทีทุกครั้งที่มีการเกิดโรค โดยใช้แบบรายงานการสอบสวนสาเหตุและระบาดวิทยาของโรคสัตว์ปีก

2.4.2.2.3 การทำลายสัตว์ปีกและการจ่ายเงินค่าชดเชย

เมื่อพบสัตว์ปีกป่วยหรือตายผิดปกติที่มีลักษณะอาการของโรคไข้หวัดนก สัตวแพทย์ประจำท้องที่ใช้ดุลพินิจตามหลักวิชาการสัตวแพทย์สั่งทำลายสัตว์ปีกดังกล่าวได้โดยไม่ต้องรอผลการตรวจยืนยันทางห้องปฏิบัติการ ตามมาตรา 10 (4) แห่งพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 และต้องทำลายสัตว์ปีกในบริเวณนั้นให้แล้วเสร็จภายใน 12 ชั่วโมง โดยต้องมีคณะกรรมการทำลายสัตว์ปีกและคณะกรรมการประเมินราคา ดำเนินการอย่างถูกต้อง โปร่งใสและรวดเร็ว เจ้าของสัตว์ปีกที่ถูกทำลายจะได้รับค่าชดเชยร้อยละ 75 ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2499) แต่หากในกรณีที่เจ้าของสัตว์ได้จงใจกระทำความผิดต่อพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 จะไม่มีการชดเชยให้เมื่อมีการทำลายสัตว์ปีก

2.4.2.2.4 การควบคุมการเคลื่อนย้ายสัตว์ปีกและซากสัตว์ปีก

สัตว์ปีกที่อนุญาตให้เคลื่อนย้ายได้ต้องผ่านการตรวจโรคไข้หวัดนกจากห้องปฏิบัติการของกรมปศุสัตว์ และต้องมีผลการตรวจไม่พบเชื้อโรคไข้หวัดนก และต้องมีใบอนุญาตเคลื่อนย้ายจากเจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ทุกครั้ง หากไม่มีใบอนุญาตเคลื่อนย้ายจะต้องจับกุมดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 ต่อไป

2.4.2.2.5 การทำความสะอาดและทำลายเชื้อโรค

การทำความสะอาดและทำลายเชื้อโรค จะต้องดำเนินการทันทีที่พบโรคในพื้นที่ โดยทำความสะอาดและฉีดพ่นน้ำยาฆ่าเชื้อโรคชนิดที่มีประสิทธิภาพในการฆ่าเชื้อไวรัสไข้หวัดนกตามจุดเกิดโรคและพื้นที่ใกล้เคียง โดยเฉพาะสถานที่เลี้ยงสัตว์ปีกหรือฟาร์มสัตว์ปีก เช่น สถานที่เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง สถานที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองหรือไก่ชน และโรงฆ่าสัตว์ปีก ทั้งนี้ จังหวัดที่พบการเกิดโรคบ่อยๆ จะต้องพิจารณาดำเนินการทั้งจังหวัด

2.4.2.2.6 การปรับระบบโครงสร้างการเลี้ยงสัตว์ปีก

การปรับระบบโครงสร้างการเลี้ยงสัตว์ปีกต้องส่งเสริมให้เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ปีกปรับปรุงระบบการเลี้ยงสัตว์ปีกเชิงพาณิชย์ให้เป็นแบบระบบปิด และให้มีระบบการป้องกันและควบคุมโรคตามหลักความปลอดภัยทางชีวภาพ (biosecurity) นอกจากนี้ การนำสัตว์ปีกเข้าเลี้ยงใหม่นั้นต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ตามเงื่อนไขที่กรมปศุสัตว์กำหนด

2.4.2.2.7 การป้องกันและควบคุมโรคไข้หวัดนกในไก่ชนและไก่พื้นเมือง

การป้องกันและควบคุมโรคไข้หวัดนกในไก่ชนและไก่พื้นเมืองจะต้องมีการเร่งรัดและส่งเสริมให้เกษตรกรปรับระบบการเลี้ยง โดยเน้นให้เกษตรกรแยกสถานที่เลี้ยงสัตว์ปีกออกจากสถานที่พักอาศัย อย่างน้อยให้มีการสร้างเล้าหรือโรงเรือนอย่างง่ายเพื่อให้เป็นที่อยู่เลี้ยงสัตว์ปีก นอกจากนี้ การอนุญาตให้เปิดสนามชนไก่นั้นให้อยู่ในดุลพินิจของผู้ว่าราชการจังหวัดตามที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด แต่หากจังหวัดใดมีหรือสงสัยว่ามีโรคไข้หวัดนก รวมทั้งจังหวัดใกล้เคียง ห้ามมิให้มีการออกใบอนุญาตให้มีการพนันชนไก่ จังหวัดจึงต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดของกรมปศุสัตว์ในเรื่องของการป้องกันโรคอย่างเคร่งครัด และต้องมีใบอนุญาตในการเคลื่อนย้ายและสมุดประจำตัวไก่ชนทุกครั้งที่จะเข้าสนามชนไก่ และหากเกิดปัญหาโรคไข้หวัดนกในพื้นที่จังหวัดดังกล่าว โดยพบว่าจังหวัดนั้นมิได้มีการควบคุมกำกับให้เป็นไปตามนโยบายดังกล่าว จะต้องมีการสอบสวนข้อเท็จจริงเพื่อดำเนินการลงโทษทางวินัยกับผู้กระทำความผิด

2.4.2.2.8 การป้องกันและควบคุมโรคไข้หวัดนกในเป็ดไล่ทุ่ง

เกษตรกรที่เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งอยู่เดิมให้เลี้ยงได้ภายในกลุ่มการเลี้ยง 3 จังหวัดหรือ 1 จังหวัดตามข้อตกลงที่กรมปศุสัตว์กำหนด โดยอนุโลมจนถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2548 หากเกษตรกรหรือเจ้าของรายใดสามารถปรับเข้าสู่ระบบโรงเรือนหรือฟาร์มได้ก็ให้ปรับเข้าสู่ระบบดังกล่าวทันที หลังจากนั้นจะต้องนำเป็ดเข้าไปเลี้ยงในระบบฟาร์มหรือโรงเรือนเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปเลี้ยงในลักษณะไล่ทุ่ง และการเคลื่อนย้ายเป็ดไล่ทุ่งจะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามที่กรมปศุสัตว์กำหนด ซึ่งก่อนที่จะเคลื่อนย้ายเป็ดเข้าสู่ฟาร์มหรือโรงเรือนต้องขออนุญาตจากเจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ทุกครั้ง และต้องแนบหลักฐานการตรวจไม่พบเชื้อโรคไข้หวัดนกจากห้องปฏิบัติการของกรมปศุสัตว์

2.4.3 ความร่วมมือขององค์การระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องในการป้องกันและควบคุมโรคไข้หวัดนก

ปัญหาโรคไข้หวัดนกมิใช่มีผลกระทบภายในประเทศที่เกิดการระบาดของโรคเท่านั้น แต่ยังกระทบต่อนานาชาติ โดยเฉพาะโรคนี้สามารถระบาดได้อย่างรวดเร็วหากไม่มีมาตรการป้องกันและควบคุมที่ดีพอ และอาจมีการเปลี่ยนแปลงสายพันธุ์ของเชื้อไวรัส ทำให้มีการระบาดใหญ่จากคนสู่คนได้ ทั้งนี้ องค์การระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization of The United Nation : FAO) องค์การโรคระบาดสัตว์ระหว่างประเทศ (Office International des Epizooties : OIE) และองค์การอนามัยโลก (World Health Organization : WHO) ได้ให้ความสำคัญกับปัญหาโรคไข้หวัดนก สิ่งที

องค์การระหว่างประเทศทั้งสามวิตก คือ การระบาดของโรคจากประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่ง โดยเฉพาะแหล่งการระบาดของเอเชียไปยังภูมิภาคอื่น โดยเฉพาะการแพร่กระจายของโรคผ่านสินค้าปศุสัตว์ในรูปแบบต่างๆ อาจจะเป็นการทั่วไปของผู้โดยสาร การค้าเป็นทางการ และขณะนี้ H5N1 ไม่ได้ระบาดแต่เฉพาะในสัตว์ปีก แต่มีการระบาดในสัตว์อื่นๆ แล้วมีการระบาดมาในคน และสิ่งที่น่าเป็นห่วงคือการระบาดจากคนสู่คน⁴³ ซึ่งได้มีการระบาดมาแล้วในอดีตเริ่มตั้งแต่ ไข้หวัดใหญ่สเปน (Spanish Flu) ระบาดในปี ค.ศ. 1918-1919 (พ.ศ. 2461-2462) ไข้หวัดใหญ่เอเชีย (Asian Flu) ระบาดในปี ค.ศ. 1957-1958 (พ.ศ. 2500-2501) ไข้หวัดใหญ่ฮ่องกง (Hong Kong Flu) ระบาดในปี ค.ศ. 1968-1969 (พ.ศ. 2511-2512) และ ไข้หวัดใหญ่รัสเซีย (Russian Flu) ซึ่งระบาดในปี ค.ศ. 1977 (พ.ศ. 2520)⁴⁴

2.4.4 ผลกระทบของโรคไข้หวัดนก

2.4.4.1 ผลกระทบด้านสาธารณสุข

การระบาดของโรคไข้หวัดนกชนิดรุนแรง H5N1 ในสัตว์ปีก ที่เกิดขึ้นในหลายๆ ประเทศทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศในแถบทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบการติดต่อของโรคในคน 5 ประเทศ คือ ไทย เวียดนาม กัมพูชา อินโดนีเซีย และจีน โดยพบจำนวนผู้ป่วยและเสียชีวิต ตั้งแต่วันที่ 26 ธันวาคม 2546 ถึงปัจจุบัน (10 มกราคม 2549) มีผู้ป่วยทั้งสิ้น 147 ราย และเสียชีวิต 78 ราย โดยแยกเป็นประเทศและช่วงเวลาตามตารางที่ 1⁴⁵

⁴³“แก้ปัญหาหวัดนก สอดคล้องกับองค์การระหว่างประเทศอย่างไร?” สารสันไก่อไข่ และปศุสัตว์ 2, 19 (ธันวาคม 2547): 10.

⁴⁴มรกต ดันเจริญ และนำชัย ชีววิวรรณ, บรรณาธิการ, “ไข้หวัดนก” โรคอุบัติใหม่บนโลกใบเก่า, หน้า 13-15.

⁴⁵ศูนย์ควบคุมโรคไข้หวัดนก สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ กรมปศุสัตว์, การควบคุมโรคไข้หวัดนกในประเทศไทย, หน้า 66.

ตารางที่ 1 จำนวนผู้ป่วยและเสียชีวิตด้วยโรคไข้หวัดนก ตั้งแต่วันที่ 26 ธันวาคม 2546– 10 มกราคม 2549

พ.ศ.	อินโดนีเซีย		กัมพูชา		ไทย		เวียดนาม		จีน		ตุรกี		รวม	
	ตาย	ป่วย	ตาย	ป่วย	ตาย	ป่วย	ตาย	ป่วย	ตาย	ป่วย	ตาย	ป่วย	ตาย	ป่วย
2546	0	0	0	0	0	0	3	3	0	0	0	0	3	3
2547	0	0	0	0	17	12	29	20	0	0	0	0	46	32
2548	16	11	4	4	5	2	61	19	7	5	0	0	93	41
2549	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	4	2	5	2
รวม	16	11	4	4	22	14	93	42	8	5	4	2	147	78

ที่มา : องค์การอนามัยโลก (www.who.int), 2549

2.4.4.2 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคม

(1) ผลกระทบต่อการบริโภคเนื้อไก่ภายในประเทศ

จากสถานการณ์โรคไข้หวัดนกตั้งแต่

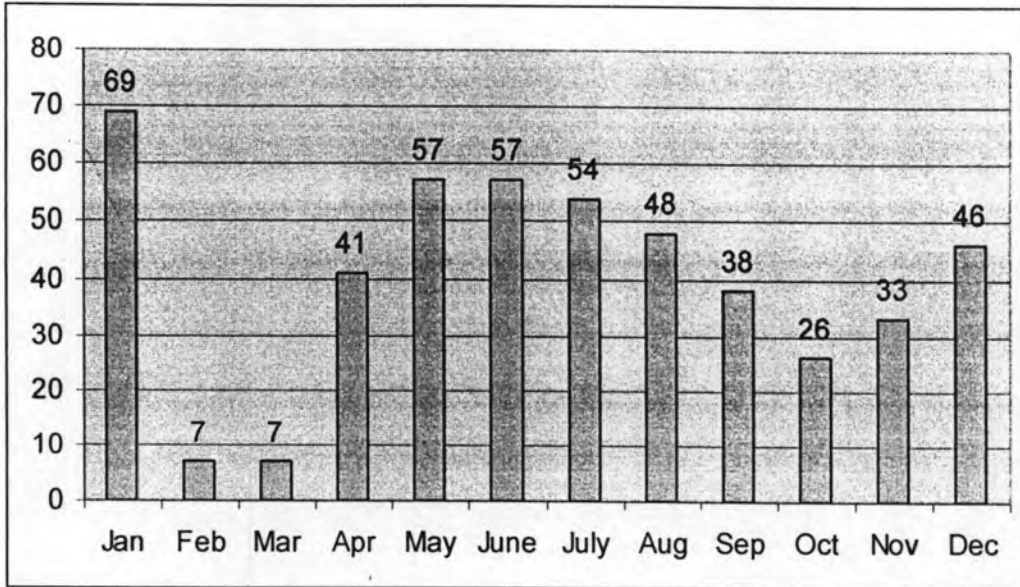
- 23 มกราคม 2547 ประเทศไทยประกาศพบการระบาดของโรคไข้หวัดนกในประเทศ
 - 7 กุมภาพันธ์ 2547 ภาครัฐและเอกชนร่วมกันจัดงาน มหกรรมกินไก่ไทย
 ปลอตกัย 100% ขึ้นที่บริเวณท้องสนามหลวง และศาลากลางจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ

- 4 กรกฎาคม 2547 มีการระบาดของโรคไข้หวัดนกรอบที่ 2

- 14 ตุลาคม 2547 มีข่าวเสียดิตเชื้อไข้หวัดนกจากการกินซี่โครงไก่

การระบาดของโรคไข้หวัดนกดังกล่าว โดยเฉพาะข่าวการเสียชีวิตของผู้ป่วยจากโรคไข้หวัดนก ในช่วงเดือนมกราคม ทำให้การบริโภคเนื้อไก่ในประเทศลดลงอย่างมาก เนื่องจากความไม่เชื่อมั่นในความปลอดภัยของเนื้อไก่และผลิตภัณฑ์ การบริโภคกระเตื้องขึ้นในช่วงเดือนเมษายน และดีขึ้นเป็นลำดับเกือบเท่าภาวะปกติในเดือนมิถุนายนและกรกฎาคม จนกระทั่งมีรายงานความเป็นไปได้ในการติดเชื้อไข้หวัดนกจากคนสู่คน จนถึงการระบาดของโรคไข้หวัดนกในสื่อ ทำให้การบริโภคลดลงไปอีกประมาณ 30% โดยสรุป การบริโภคจากภาวะปกติในปี 2546 การบริโภคเฉลี่ยที่ 13 กิโลกรัมต่อคนต่อปี มาอยู่ที่ 8 กิโลกรัมต่อคนต่อปี⁴⁶

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 69.

หน่วย : พันตัน/เดือน

ที่มา : สมาคมผู้ผลิตไก่เพื่อส่งออกไทย, 2547

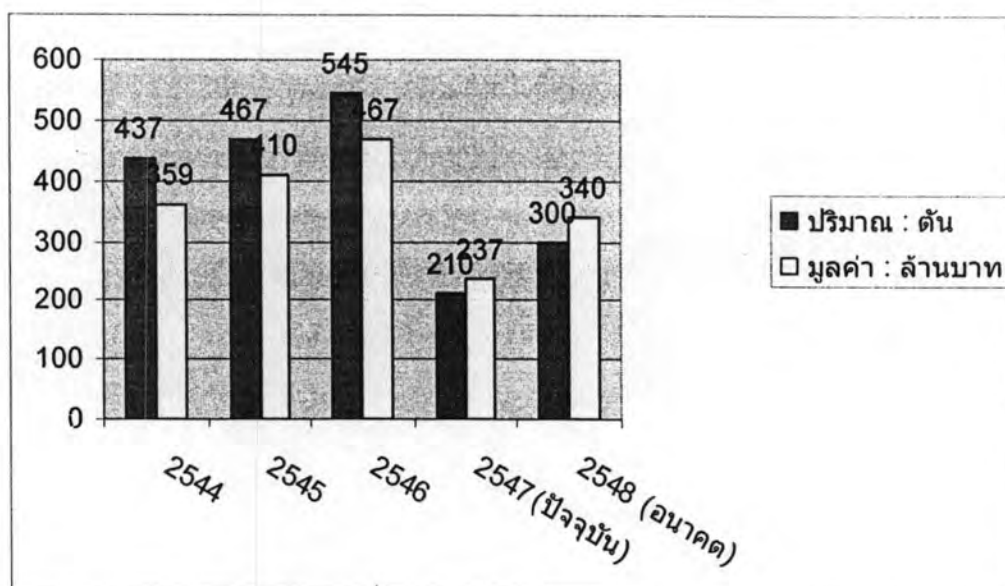
รูปที่ 6 การบริโภคเนื้อไก่ภายในประเทศ ปี 2547

(2) ผลกระทบต่อการส่งออก

การส่งออกรวมในปี 2547 ปริมาณ 210,000 ตัน มูลค่า 23,700 ล้านบาท
 เปรียบเทียบกับการส่งออกในปี 2546 ปริมาณ 545,000 ตัน มูลค่า 46,700 ล้านบาท (ปริมาณลดลง
 60%, มูลค่าลดลง 50% เนื่องจากการระบาดของโรคไข้หวัดนก)

แนวโน้มการส่งออกในปี 2548 คาดว่าไก่สดแช่แข็งจะยังไม่สามารถส่งออกได้
 ไก่แปรรูปทุกคาดว่าจะส่งออกได้ในปริมาณ 300,000 ตัน มูลค่า 34,000 ล้านบาท⁴⁷

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 68.

ที่มา : สมาคมผู้ผลิตไม้เพื่อส่งออกไทย, 2547

รูปที่ 7 การส่งออกเนื้อไม้ของไทย

ทั้งนี้ ผลจากการระบาดของโรคไข้หวัดนกทำให้การนำเข้าเนื้อไม้และผลิตภัณฑ์จากประเทศไทย ลดน้อยลง โดยเฉพาะประเทศญี่ปุ่นและสหภาพยุโรป ซึ่งเป็นตลาดส่งออกที่สำคัญของไทย ตารางที่ 2 อัตราการนำเข้าเนื้อไม้ของญี่ปุ่น ในปี 2546 และ 2547

ปี	China	Thailand	USA	Brazil	Other	TOTAL
2546	196,684	265,869	50,850	174,942	7,350	695,695
2547	128,863	110,224	30,739	295,552	13,094	578,445

ที่มา : สมาคมผู้ผลิตไม้เพื่อส่งออกไทย, 2547

ตารางที่ 3 อัตราการนำเข้าเนื้อไม้ของสหภาพยุโรปในปี 2546 และ 2547

ปี	Brazil	Thailand	Other	TOTAL
2546	163,853	159,859	46,288	370,000
2547	271,636	83,027	35,337	390,000

ที่มา : สมาคมผู้ผลิตไม้เพื่อส่งออกไทย, 2547

(3) ผลกระทบต่ออุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง

การระบาดของโรคไข้หวัดนกนอกจากส่งผลกระทบต่อการบินทั่วโลกภายในประเทศและการส่งออกแล้ว ยังส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องอีกด้วย เช่น อุตสาหกรรมอาหารแปรรูปจากไก่ อุตสาหกรรมอาหารสัตว์ รวมไปถึงอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและบริการอีกด้วย

2.4.5 การป้องกันโรคในสัตว์ปีก

จากที่ได้กล่าวมา อุตสาหกรรมการเลี้ยงไก่เนื้อเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ เมื่ออุตสาหกรรมดังกล่าวได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคไข้หวัดนก จึงส่งผลโดยรวมต่อเศรษฐกิจของประเทศ นอกจากนี้แล้ว แม้ว่าจะได้มีการใช้มาตรการในการป้องกันและควบคุมโรคไข้หวัดนกแล้วก็ตาม มาตรการป้องกันโรคในสัตว์ปีก ไม่ว่าจะเป็นโรคไข้หวัดนกหรือโรคอื่นใด การป้องกันโรคเป็นมาตรการสำคัญเพื่อป้องกันไม่ให้โรคเกิดขึ้น

ทั้งนี้ การป้องกันโรคมีมาตรการที่สำคัญอยู่ 4 ประการ ดังนี้⁴⁸

2.4.5.1 การป้องกันโรคด้วยการจัดการสุขาภิบาล

การสุขาภิบาลที่ดีป้องกันไม่ให้เชื้อโรคเข้ามาในฝูงไก่ โดยใช้มาตรการต่างๆ เริ่มตั้งแต่การสร้างโรงเรือนไก่ที่ถูกสุขลักษณะ พื้นคอนกรีต มีตาข่ายขนาดเล็กบุโดยรอบโรงเรือนเพื่อป้องกันนก และหนูที่อาจนำเชื้อโรคเข้าไปในคอก เข้มงวดการเข้าออกฟาร์ม โดยบุคคลภายนอกแยกโรงเรือนเลี้ยงไก่ให้ห่างจากถนน และบ้านเรือน รักษาความสะอาดอุปกรณ์ต่างๆ ในโรงเรือนเลี้ยงไก่ ลูกไก่ที่นำเข้ามาเลี้ยงจะต้องปลอดจากโรค คนงานในฟาร์มเลี้ยงไก่ต้องสะอาด มีการชำระร่างกายและเปลี่ยนเสื้อผ้าก่อนเข้าในโรงเรือน อาหารที่ให้ไก่กินต้องใหม่คุณภาพดี ใส่ในถังที่จัดไว้โดยเฉพาะไม่ปะปนกัน และรวมถึงมาตรการอื่นๆ ที่จำเป็นในการป้องกันไม่ให้เชื้อโรคเข้าไปในโรงเรือนเลี้ยงไก่ได้

2.4.5.2 การป้องกันโรคด้วยการใช้ยา

ยาบางชนิดเมื่อให้ไก่ในปริมาณเล็กน้อยจะช่วยในการเจริญเติบโตของไก่ ทำให้ไก่สมบูรณ์ แข็งแรง มีความต้านทานโรคดีขึ้น ยาบางชนิดให้เพื่อป้องกันโรคบางชนิดโดยตรง และยาบางชนิดถ้าให้ในปริมาณสูงจะช่วยรักษาโรคบางชนิดด้วย

⁴⁸ปฐม เลหาเกษตร, การเลี้ยงสัตว์ปีก (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหมิตร ออฟเซต, 2540), หน้า 269.

การให้ยาสามารถให้ได้ 3 ทางด้วยกัน คือ ให้ทางน้ำ ทางอาหาร และด้วยการฉีด ให้ไก่ ยาที่ใช้ในการป้องกันโรคในไก่มีอยู่ 5 ประเภทด้วยกัน คือ ยาปฏิชีวนะ (antibiotic) ยาซัลฟา (sulfa) ยาฟิวรา (fura) ยาป้องกันโรคบิด (cocidiostates) และยาถ่ายพยาธิ (anthelmintics)

2.4.5.3 การป้องกันโรคด้วยการฉีดวัคซีน (Vaccination)

ตามธรรมชาติสัตว์สามารถสร้างภูมิคุ้มกันโรค (immunity) ขึ้นได้จากการได้รับเชื้อโรคที่เกิดขึ้นอย่างอ่อน แต่สัตว์จะเจ็บป่วยและถึงตายถ้าได้รับเชื้ออย่างรุนแรง อย่างไรก็ตามการฉีดวัคซีน (vaccination) ร่างกายไก่ก็สามารถสร้าง antibodies ทำหน้าที่เป็นทหาร เป็นภูมิคุ้มกันโรคได้เช่นกัน การฉีดวัคซีนจึงเป็นมาตรการป้องกันที่ได้ผลดีที่สุด

2.4.5.4 การป้องกันโรคด้วยการใช้กฎหมายควบคุม

ในสัตว์ใหญ่พวกโคกระบือและสุกรมีกฎหมายควบคุมโรคด้วยวิธีการฉีดวัคซีนป้องกันโรค และการทำลายสัตว์ที่เป็นโรค นอกจากนั้นยังมีมาตรการควบคุมการเคลื่อนย้ายสัตว์ข้ามเขต เพื่อป้องกันโรคติดต่อ ในบางประเทศมีกฎหมายควบคุมเพื่อป้องกันโรคติดต่อของโรคบางชนิดในไก่ เป็นมาตรการป้องกันด้วยการใช้กฎหมายของรัฐอีกด้วย